

**Το ποινικό δίκαιο της ανώνυμης εταιρίας υπό το πρίσμα
του νέου εταιρικού και χρηματιστηριακού δικαίου
(ν. 3016/2002, 3340/2005 και 3604/2007)***

Νέστωρ Κουράκης
Καθηγητής Πανεπιστημίου Αθηνών

Δημήτρης Ζιούβας
Ειδ. Επιστήμων Πανεπιστημίου Πελοποννήσου, Δ.Ν.-Δικηγόρος

ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ ΥΛΗΣ

- I. Εισαγωγή - Επιδράσεις του νέου δικαίου της (εισηγμένης και μη) αε στο (παλαιό) εταιρικό ποινικό δίκαιο
- II. Το ποινικό δίκαιο των ανωνύμων εταιριών στο πλαίσιο της ελληνικής έννομης τάξης
  1. Ιστορική εξέλιξη του ελληνικού ποινικού δικαίου των αε
  2. Ποινικό δίκαιο και εταιρικό δίκαιο
    - 2.1. Ποινικό δίκαιο άλλων εταιρικών τύπων
    - 2.2. Ποινικό δίκαιο ειδικών τύπων αε
  3. Ποινικό δίκαιο αε και δίκαιο της κεφαλαιαγοράς
    - 3.1. Εταιρικό δίκαιο και δίκαιο της κεφαλαιαγοράς
    - 3.2. Ποινικό δίκαιο της εισηγμένης στο χρηματιστήριο αε
  4. Ποινικό δίκαιο αε υπό στενή και ευρεία έννοια
    - 4.1. Ποινικό δίκαιο αε και κοινό ποινικό δίκαιο (ΠΚ)
    - 4.2. Ποινικό δίκαιο αε και λοιποί ειδικοί οικονομικοί ποινικοί νόμοι
- III. Προστατευτέα συμφέροντα και έννομα αγαθά
  1. Εξωεταιρικά και εταιρικά συμφέροντα
    - 1.1. Ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της αε
    - 1.2. Μορφές σύγκρουσης συμφερόντων
    - 1.3. Εταιρικοδικαιικά αγαθά
  2. Ποινικά έννομα αγαθά
- IV. Θεματολογική επισκόπηση
  1. Πλήρης και αξιόπιστη πληροφόρηση σε σχέση με την ταυτότητα, τα οικονομικά στοιχεία και τη γενικότερη πορεία της αε

* Η παρούσα δημοσίευση αποτελεί ελαφρώς τροποποιημένη επανέκδοση της μελέτης των Ν. Κουράκη/ Δ. Ζιούβα, Αδικήματα ανωνύμων εταιριών: Συστηματική ερμηνεία, δογματική θεμελίωση και κριτική προσέγγιση του ελληνικού ποινικού δικαίου των ανωνύμων εταιριών (ά. 54 – 63γ ν. 2190/1920), εις: Ν. Κουράκης (εκδ. επιμ.)/ Δ. Ζιούβας (συν.), Τα Οικονομικά Εγκλήματα, Τόμος II: Ειδικό Μέρος, Αθήνα-Κομοτηνή, Αντ. Ν. Σάκκουλας, 2007, σελ. 117 επ. Τα υποκεφάλαια I – IV έχει συγγράψει ο Δ. Ζιούβας και τα υποκεφάλαια V – VIII ο Ν. Κουράκης επί τη βάσει παλαιότερης εργασίας του δεύτερου εκ των συγγραφέων, η οποία δημοσιεύθηκε στα Πρακτικά του Δ' Πανελληνίου Συνεδρίου της Ελληνικής Εταιρείας Ποινικού Δικαίου (1991) με γενικότερο θέμα συνεδρίου «Τα Οικονομικά Εγκλήματα», Αθήνα: Αφοί Π. Σάκκουλα, 1993, σελ. 131 επ.

2. Κεφαλαιακή επάρκεια
  3. Λειτουργία εταιρικών οργάνων και κεφαλαιουχική δημοκρατία
  4. Κρατική εποπτεία
- V. Νομοτεχνική οριοθέτηση του αξιοποιήσιμου. Τυποποιήσεις
1. Εγκλήματα αφηρημένης διακινδύνευσης
  2. Τα τυπικά εγκλήματα
  3. Γνήσια εγκλήματα παράλειψης
  4. Ποινικοί νόμοι εν λευκώ
  5. Ιδιαίτερα εγκλήματα, εγκλήματα άμεσου δόλου και εγκλήματα σκοπού
- VI. Ερμηνεία και εφαρμογή των σχετικών διατάξεων
- VII. Κριτικές παρατηρήσεις (de lege ferenda) για την ισχύουσα νομοθεσία
- VIII. Τάσεις και προοπτικές

I. Εισαγωγή – Επιδράσεις του νέου δικαίου της (εισηγμένης και μη) σε στο (παλαιό) εταιρικό ποινικό δίκαιο

Ο νόμος 3604/2007¹ για την αναμόρφωση του ν. 2190/1920 «Περί ανωνύμων εταιρειών»² αποτελεί την πιο πρόσφατη εκδήλωση της βούλησης ευρύτερης μεταρρύθμισης του δικαίου των ανωνύμων εταιριών (αε). Με εξαίρεση τις κατά καιρούς αποσπασματικές τροποποιήσεις του ν. 2190 που αποσκοπούσαν στην ενσωμάτωση ευρωπαϊκών κοινοτικών οδηγιών³ ο ν. 3604/2007 αποτελεί την κυριότερη παρέμβαση στο δίκαιο των αε μετά το ν.δ. 4237/1962. Με τον νέο νόμο μειώνεται δραστικά η διοικητική παρέμβαση στη σύσταση και τη λειτουργία της αε, ενισχύεται η θέση των μετόχων (ιδίως στην άσκηση δικαιωμάτων μειοψηφίας), παρέχεται μεγαλύτερη ευελιξία στη διαμόρφωση του καταστατικού και των εταιρικών σχέσεων και αναμορφώνονται ορισμένες κρίσιμες ρυθμίσεις του ν. 2190, όπως π.χ. οι σχετικές με την απόκτηση από την αε ιδίων μετοχών ή οι αφορώσες το καθεστώς αστικής ευθύνης των μελών του διοικητικού συμβουλίου (δσ) με τη διαβάθμιση της ευθύνης τους ανάλογα με τη θέση, την ιδιότητα και τα καθήκοντα του κάθε μέλους και την εισαγωγή του κριτηρίου της λεγόμενης επιχειρηματικής κρίσης (business judgment rule)⁴.

Από τις τροποποιήσεις που αποσκοπούν στην καλύτερη αντιμετώπιση των προβλημάτων της «εταιρικής καθημερινότητας»⁵ απουσιάζει ωστόσο πλήρως η παρέμβαση σε ζητήματα της «εταιρικής παραβατικότητας και εγκληματικότητας». Η ανθεκτικότητα αυτή των ποινικών διατάξεων των άρθρων 54 – 63 γ στην αναθεωρητική γραφίδα του ποινικού νομοθέτη, που τις καθιστά από τις μακροβιότερες στον χώρο της ειδικής (οικονομικής και όχι μόνο) ποινικής νομοθεσίας, δεν οφείλεται ασφαλώς ούτε στο γεγονός ότι η εταιρική καθημερινότητα είναι απαλλαγμένη από παραβατικές συμπεριφορές, ούτε στην ικανοποιητική αντιμετώπιση της εταιρικής εγκληματικότητας με το υπάρχον ποινικό οπλοστάσιο, όπως αυτό παρουσιάζεται συστηματικά και κριτικά στην παρούσα μελέτη.

Αν και ο νόμος 3604/2007 δεν επιφέρει άμεσα αλλαγές στις ποινικές διατάξεις του ν. 2190, ωστόσο οι τροποποιήσεις των εταιρικής ή διοικητικής φύσεως κανόνων σύστασης και λειτουργίας των αε επηρεάζουν έμμεσα, άλλοτε λιγότερο και άλλοτε περισσότερο εμφανώς, το ποινικό δίκαιο των αε. Για παράδειγμα με τη νέα παράγραφο 2α του άρθρου 4 περιορίζεται δραστικά η άσκηση κρατικής εποπτείας κατά τη σύσταση αλλά και τη λειτουργία της αε με την καθιέρωση για ένα σημαντικό αριθμό μη εισηγμένων στο χρηματιστήριο εταιριών, εκείνων δηλαδή με κεφάλαιο μέχρι

3 εκατομμύρια ευρώ τους από τη χο των υποβαλλισμός της διοικητικών διατάξεων τ εποπτείας στην μεταξύ άλλων τη όχι μόνο στον νό κησης.

Η περιλαμβαν του ν. 2190 ή κα μένω των υποβλι τελεί σε συνάρτι λευταίων συνεπι μπτικών ποινικών ξεων «εν λευκώ» κλάδους και καθι κητικού ή εταιρικ διατάξεων.

Η παράλειψη γνωση, τουλάχιστ των χρηματιστηρ κεφαλαιαγοράς μ εισηγμένων στο τον νόμο 3340/2 τους νόμους 340 διατάξεων, όπως υπό II 3.2), επηρ που αποσκοπούν γενικότερη πορεί δίκαιο έρχεται να κλημα την παράλι συνδυασμό με ά.

II. Το ποινικό δίκ

Από τα παραπ ως αφετηρία της προϋποθέτουν τη ληνικής έννομης τ

1. «Αναμόρφωση και τροποποίηση του κωδικοποιημένου νόμου 2190/1920 Περί ανωνύμων εταιρειών – Ενσωμάτωση στο ελληνικό δίκαιο των Οδηγιών: α) 2006/68/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 6^{ης} Σεπτεμβρίου 2006 και β) 2003/58/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 15^{ης} Ιουλίου 2003», ΦΕΚ Α' 198.
2. Νόμος «Περί Ανωνύμων Εταιρειών», όπως κωδικοποιήθηκε με το β.δ. 174/1963 (ΦΕΚ Α' 37). Όπου εφεξής αναφέρονται στο κείμενο μόνο άρθρα νοούνται αυτά του κωδικοποιημένου νόμου 2190/1920, όπως τροποποιήθηκε μεταγενέστερα.
3. Βλ. σημ. 16.
4. Στο άρθρο 22α παρ. 2 εδ. γ' αποκλείεται η ευθύνη των μελών του δσ προκειμένου για «εύλογη επιχειρηματική απόφαση, η οποία ελήφθη με καλή πίστη, με βάση επαρκείς πληροφορίες και αποκλειστικά προς εξυπηρέτηση του εταιρικού συμφέροντος».
5. Αιτιολογική Έκθεση στο σχετικό σχέδιο νόμου, σελ. 1. Η Αιτιολογική Έκθεση μπορεί να ανευρεθεί στη διαδικτυακή διεύθυνση της Βουλής των Ελλήνων: <http://www.parliament.gr>.

6. Για τη λειτουργία επιμ.) Δ. Ζιούβας
7. «Για την εταιρική
8. «Για την προστασ ΦΕΚ Α' 112 -βλ. τ Παράρτημα Κειμέ
9. «Ενημερωτικό δε)
10. Ο ν. 3371/2005 (οργανωμένες αγο

3 εκατομμύρια ευρώ, εξαίρεσης από τον έλεγχο νόμιμότητας της σύστασής τους ή της τροποποίησης του καταστατικού τους από τη διοίκηση. Στις περιπτώσεις αυτές η καταχώρηση στο Μητρώο ΑΕ γίνεται μόνο μετά από τυπικό έλεγχο των υποβαλλόμενων εγγράφων χωρίς να απαιτείται πλέον η έκδοση διοικητικής εγκριτικής απόφασης. Ο περιορισμός της διοικητικής εποπτείας συνεπάγεται όμως ταυτόχρονα και τον περιορισμό του πεδίου εφαρμογής των ποινικών διατάξεων που τυποποιούν τις συμπεριφορές εκείνες που αφορούν ή τελούνται με αφορμή την άσκηση κρατικής εποπτείας στην αε (βλ. τη σχετική κατηγοριοποίηση υπό IV 4). Χαρακτηριστικό είναι το άρθρο 61 που ποινικοποιεί μεταξύ άλλων την παράλειψη υποβολής στον έλεγχο της διοίκησης των εγγράφων και δικαιολογητικών που ορίζονται όχι μόνο στον νόμο και το καταστατικό αλλά και στην καταργηθείσα πλέον εγκριτική της σύστασης απόφαση της διοίκησης.

Η περιλαμβανόμενη στο άρθρο 61 παραπομπή σε άλλους (εξωποινικούς) κανόνες δικαίου, όπως στις διατάξεις του ν. 2190 ή και το καταστατικό, για την ειδικότερη περιγραφή στοιχείων της αντικειμενικής υπόστασης, εν προκειμένω των υποβλητέων εγγράφων, καθιστά ταυτόχρονα σαφές ότι το πεδίο εφαρμογής της εν λόγω ποινικής διάταξης τελεί σε συνάρτηση με το εύρος των αντίστοιχων διατάξεων του νόμου και του καταστατικού. Κάθε αλλαγή των τελευταίων συνεπφέρει έμμεσα μεν αλλά αναγκαία την αλλαγή του (προστατευτικού) πεδίου εφαρμογής των παραπεμπτικών ποινικών διατάξεων. Η συχνή στο ποινικό δίκαιο των αε νομοτεχνική επιλογή της θέσπισης ποινικών διατάξεων «εν λευκώ» (βλ. αναλυτικά υπό V 4)⁶ συνιστά επομένως εξάρτηση του ποινικού δικαίου από άλλους δικαιοκούς κλάδους και καθιστά αναγκαία τη «συνανάγνωση» με τις εκάστοτε αλλαγές των παραπεμπόμενων κανόνων του διοικητικού ή εταιρικού δικαίου, που διέπουν τη σύσταση και λειτουργία της αε, και των οικείων παραπεμπτικών ποινικών διατάξεων.

Η παράλειψη αναθεώρησης των ποινικών διατάξεων του ν. 2190 καθιστά περαιτέρω αναγκαία αν όχι τη συνανάγνωση, τουλάχιστον τη συστηματική θεώρηση μαζί με τις εταιρικές ποινικές διατάξεις περί (εισηγμένων και μη) αε και των χρηματιστηριακών ποινικών διατάξεων περί εισηγμένων αε. Οι ραγδαίες νομοθετικές εξελίξεις στο δίκαιο της κεφαλαιαγοράς με κυριότερες την εισαγωγή κανόνων περί «εταιρικής διακυβέρνησης» (corporate governance) των εισηγμένων στο χρηματιστήριο αε με τον νόμο 3016/2002⁷, περί απαγόρευσης κατάχρησης της κεφαλαιαγοράς με τον νόμο 3340/2005⁸ και περί πλήρους και αξιόπιστης πληροφόρησης των μετόχων και του επενδυτικού κοινού με τους νόμους 3401/2005⁹ και 3371/2005¹⁰, όταν δεν θέτουν ζητήματα συρροής με την εισαγωγή αυτοτελών ποινικών διατάξεων, όπως π.χ. με το άρθρο 30 ν. 3340/2005 για την αξιόποινη χειραγώγηση της τιμής των μετοχών (βλ. σχτ. υπό II 3.2), επηρεάζουν τουλάχιστον έμμεσα το προστατευτικό πεδίο εκείνων των ποινικών διατάξεων του ν. 2190 που αποσκοπούν στην εξασφάλιση πλήρους και αξιόπιστης πληροφόρησης σχετικά με τα οικονομικά στοιχεία και τη γενικότερη πορεία της αε (βλ. τη σχετική κατηγοριοποίηση υπό IV 1). Στις περιπτώσεις αυτές το νέο χρηματιστηριακό δίκαιο έρχεται να νοηματοδοτήσει τις διατάξεις εκείνες του παλαιού ποινικού δικαίου των αε που τυποποιούν ως έγκλημα την παράλειψη των απαραίτητων εταιρικών δημοσιεύσεων και κοινοποιήσεων [π.χ. ά. 58α στ. γ' και ά. 62β σε συνδυασμό με ά. 7α (ιδίως παρ. 1 στ. ιδ')].

II. Το ποινικό δίκαιο των ανωνύμων εταιριών στο πλαίσιο της ελληνικής έννομης τάξης

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι η δογματική και ερμηνευτική προσέγγιση του ελληνικού ποινικού δικαίου των αε ως αφετηρία της εφαρμογής των σχετικών διατάξεων και της διατύπωσης κριτικών παρατηρήσεων (de lege ferenda) προϋποθέτουν την κατανόηση της συστηματικής ένταξης του ποινικού δικαίου των αε στο ευρύτερο πλαίσιο της ελληνικής έννομης τάξης.

6. Για τη λειτουργία των ποινικών νόμων εν λευκώ στο οικονομικό ποινικό δίκαιο πρβλ. και Δ. Ζιούβα, Φορολογικά αδικήματα, σε: Ν. Κουράκης (εκδ. επιμ.)/ Δ. Ζιούβας (συν.), Τα οικονομικά εγκλήματα, τόμος II: Ειδικό Μέρος, Αθήνα-Κομοτηνή, Αντ. Ν. Σάκκουλας, 2007, σελ. 11, 33 επ.
7. «Για την εταιρική διακυβέρνηση, θέματα μισθολογίου και άλλες διατάξεις», ΦΕΚ Α' 110.
8. «Για την προστασία της Κεφαλαιαγοράς από πράξεις προσώπων που κατέχουν προνομιακές πληροφορίες και πράξεις χειραγώγησης της αγοράς», ΦΕΚ Α' 112 -βλ. τις ποινικά ενδιαφέρουσες διατάξεις του νόμου σε: Ν. Κουράκης (εκδ. επιμ.)/ Δ. Ζιούβας (συν.), Τα οικονομικά εγκλήματα, τόμος III: Παράρτημα Κεμένων, Αθήνα-Κομοτηνή, Αντ. Ν. Σάκκουλας, 2007, σελ. 82 επ.
9. «Ενημερωτικό δελτίο δημόσιας προσφοράς κινητών αξιών και εισαγωγής τους για διαπραγμάτευση», ΦΕΚ Α' 257.
10. Ο ν. 3371/2005 («Θέματα κεφαλαιαγοράς και άλλες διατάξεις», ΦΕΚ Α' 178) ρυθμίζει τις ειδικότερες προϋποθέσεις εισαγωγής κινητών αξιών σε οργανωμένες αγορές και τις υποχρεώσεις των εκδοτών, με κυριότερη την υποχρέωση πληροφόρησης του κοινού.

πιλοφορούμενο ως «Ποινικά διατάξεις» 9^ο Κεφάλαιο του ν. 2190/1920.¹⁷ Μεγάλο ποινικό ενδιαφέρον εμφανίζουν αντιθέτως οι εισαχθείσες ρυθμίσεις στο λογιστικό δίκαιο των αε¹⁸, ιδίως στον βαθμό που στα άρθρα 55, 57 στ. β' και 63β ποινικοποιείται η σύνταξη ή έγκριση ή θεώρηση ελαττωματικού ισολογισμού. Ως κυριότερες τέτοιες ρυθμίσεις μπορούν να αναφερθούν η καθιέρωση των Διεθνών Λογιστικών Προτύπων (Δ.Λ.Π., International Accounting Standards) π.χ. στις εισηγμένες στο χρηματιστήριο ή τις μεγάλες αε (βλ. ά. 134 επ.)¹⁹, η υποχρέωση δημοσίευσης ενοποιημένων οικονομικών καταστάσεων προκειμένου περί συνδεδεμένων (ομίλων) επιχειρήσεων (βλ. ά. 90 επ.)²⁰ καθώς και η θέσπιση κανόνων αποτίμησης των χρηματοοικονομικών μέσων των αε (πρβλ. ά. 43)²¹. Η έμμεση επίδραση στο ποινικό δίκαιο των αε των νομοθετικών πρωτοβουλιών για εκσυγχρονισμό του διοικητικού και εταιρικού δικαίου των αε με κυριότερο παράδειγμα τον πρόσφατο νόμο 3604/2007 αναφέρθηκε ήδη (υπό Ι).

2. Ποινικό δίκαιο και εταιρικό δίκαιο

2.1. Ποινικό δίκαιο άλλων εταιρικών τύπων

Η εγκληματοποίηση μορφών εταιρικής παραβατικότητας δεν αποτελεί προνόμιο του δικαίου των ανωνύμων εταιριών αλλά συναντάται σε όλο το φάσμα του εταιρικού δικαίου. Οι συγκρούσεις συμφερόντων των εμπλεκόμενων οικονομικών φορέων και το ενδιαφέρον της πολιτείας για προστασία των αδυνάμων μερών και για εξασφάλιση συνθηκών υγιούς διακίνησης αγαθών, κεφαλαίων και υπηρεσιών είναι οι κοινοί παρανομαστές του εμπορικού γίνεσθαι ανεξάρτητα από τη μορφή του επιχειρηματικού οχήματος (business vehicle). Όπου αναπτύσσεται επιχειρηματική δράση με την έννοια της οργανωμένης οικονομικής δραστηριότητας φυσικού (π.χ. ατομική επιχείρηση) ή νομικού προσώπου (π.χ. εταιρία), το ποινικό δίκαιο καλείται να συμπληρώσει κυρωτικά τις ρυθμίσεις του ιδιωτικού ή διοικητικού δικαίου και ως έσχατο μέσο (ultimum remedium –βλ. σχτ. σημ. 74) να θέσει τα ακραία όρια του επιχειρηματικού «παιχνιδιού». Ανάλογα με τη μορφή της εκάστοτε επιχειρηματικής δράσης ο ποινικός νομοθέτης αρκείται στις γενικές ποινικές διατάξεις του κοινού ποινικού δικαίου ή παρεμβαίνει με ειδικές ποινικές ρυθμίσεις σε μικρότερη ή μεγαλύτερη έκταση, με μικρότερη ή μεγαλύτερη κατά περίπτωση ένταση.

Ειδική ποινική παρέμβαση παρατηρείται έτσι όχι μόνο στην αε αλλά και στην άλλη μορφή κεφαλαιουχικής εταιρίας, την εταιρία περιορισμένης ευθύνης (επε). Στο άρθρο 60 του ν. 3190/1955²² τυποποιούνται ως πταίσματα τιμωρούμε-

17. Με τη διάταξη του άρθρου 63δ εισάγεται η δυνατότητα επιβολής στην αε από τον Διευθυντή του Υπουργείου Ανάπτυξης ή τον Προϊστάμενο της αρμόδιας νομαρχίας διοικητικού προστίμου και όχι ποινικής φύσεως προστίμου ή χρηματικής ποινής (βλ. ά. 57 ΠΚ) από ποινικό δικαστήριο (βλ. ά. 96 παρ. 1 Σ), όπως π.χ. κατ' άρθρο 61 σε βάρος των φυσικών προσώπων της αε για την ίδια παράβαση. Η χρηματική διοικητική κύρωση του άρθρου 63δ μπορεί να επιβληθεί σωρευτικά με την ποινική του άρθρου 61 χωρίς προσβολή της κατ' αρχήν ποινικοδικαιικής αρχής *ne bis in idem* [βλ. πάντως για τη δυνατότητα σώρευσης διοικητικών και ποινικών κυρώσεων υπό το πρίσμα της ΕΣΔΑ Δ. Ζιούβα, όπ. π. (σημ. 6), σελ. 11, 37 επ.]. Αντίστοιχη δυνατότητα σώρευσης θα πρέπει πάντως να αποκρουστεί, με σύμφωνη γνώμη Γ. Δελλή, σε: Ε. Περάκης (επιμ.), Το Δίκαιο της Ανώνυμης Εταιρίας, τόμος 7, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2005, ά. 63δ, πλαγιάριθμ. 5, ως προς τη βαρύτερη διοικητική κύρωση της ανάκλησης της άδειας αε κατ' άρθρο 48α σε συνδυασμό με ά. 43β. Πρβλ. και Μ. Λεοντάρη, Πρόστιμα επιβαλλόμενα στις αε (βάσει του ν. 2339/1995 που τροποποίησε τον κ.ν. 2190/1920), Λογιστής 1996, 242 επ.
18. Βλ. σχτ. εισηγήσεις σε: Συνδεσμος Ελλήνων Εμπορολογών, 15^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Εμπορικού Δικαίου: Σύγχρονες εξελίξεις στο λογιστικό και ελεγκτικό δίκαιο, 2006.
19. Ν. 3301/2004 (ΦΕΚ Α' 263): «Συμφωνίες παροχής χρηματοοικονομικής ασφάλειας, εφαρμογή των Διεθνών Λογιστικών Προτύπων και άλλες διατάξεις». Βλ. σχτ. Γ. Μάτσο, Η εισαγωγή των διεθνών λογιστικών προτύπων ως μέτρο αρτιότερης διαφάνειας και πληροφόρησης, σε: Συνδεσμος Ελλήνων Εμπορολογών, 13^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Εμπορικού Δικαίου: Η οργάνωση της επιχείρησης των κεφαλαιουχικών εταιριών, 2004, σελ. 462 επ., Θ. Γρηγοράκο, Οι κυριότερες διαφορές μεταξύ των Διεθνών Λογιστικών Προτύπων (ΔΛΠ) και των προερχόμενων από τις Λογιστικές Οδηγίες της Ευρωπαϊκής Ένωσης (Ε.Ε.) Ελληνικών Λογιστικών Προτύπων, Λογιστής 2005, 972 επ.
20. Ν. 3487/2006 (ΦΕΚ Α' 190): «Ενσωμάτωση στο εθνικό δίκαιο της Οδηγίας 2003/51/ΕΚ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 18ης Ιουνίου 2003 "για την τροποποίηση των Οδηγιών του Συμβουλίου 78/660/ΕΟΚ, 83/349/ΕΟΚ, 86/635/ΕΟΚ και 91/674/ΕΟΚ σχετικά με τους ετήσιους και τους ενοποιημένους λογαριασμούς εταιρειών ορισμένων μορφών, τραπεζών και άλλων χρηματοπιστωτικών ιδρυμάτων και ασφαλιστικών επιχειρήσεων" (ΕΕ L 178/17.7.2003)»
21. Ν. 3460/2006 (ΦΕΚ Α' 105): «Αποτίμηση χρηματοοικονομικών μέσων εταιρειών στην εύλογη αξία και άλλες διατάξεις». Βλ. Η. Ζαφειρόπουλο/Λ. Λέο, ΔΛΠ 39: Αποτίμηση χρηματοοικονομικών μέσων στην εύλογη αξία μέσω αποτελεσμάτων (fair value option), Λογιστής 2006, 1068 επ., Δ. Φάκο, Οι τροποποιήσεις με τον Ν. 3460/2006 και τον Ν. 3487/2006, που αφορούν στην αποτίμηση των χρηματοοικονομικών μέσων των ανωνύμων εταιρειών και των εταιρειών περιορισμένης ευθύνης, Δελτίο Φορολογικής Νομοθεσίας 2006, 1682 επ. (Α' μέρος), 1768 επ. (Β' μέρος).
22. Ν. 3190/1955 «Περί Εταιρειών Περιορισμένης Ευθύνης» (ΦΕΚ Α' 91).

να με πρόστιμο από 29 έως 590 ευρώ (ά. 458 σε συνδυασμό με ά. 57 ΠΚ) 14 μορφές συμπεριφοράς²³. Αξίζει να σημειωθεί ότι αν και η έκταση της ποινικής παρέμβασης στο δίκαιο των επε είναι σχεδόν ταυτόσημη με τις ποινικές διατάξεις του ν. 2190/1920, η τιμωρητική ένταση υπολείπεται σημαντικά του ποινικού δικαίου των αε, όπου ως κύρωση συχνά προβλέπεται σωρευτικά ποινή φυλάκισης (έως πέντε έτη) και χρηματική ποινή από 1.000 έως 15.000 ευρώ (βλ. ά. 53, 57 ΠΚ). Η προφανής αυτή αναντιστοιχία στην ποινική αντιμετώπιση αντίστοιχων συμπεριφορών που έχουν ωςτόσο ιδιαίτερο βάρος αδικού και απαξίας (σύγκρισε π.χ. τα άρθρα 55 και 57 στ. β' ν. 2190/1920 με το άρθρο 60 περ. 5 ν. 3190/1955) δικαιολογεί αιτιάσεις για σύγχυση ουσιαστικού ποινικού και διοικητικού αδικού και για τιμωρητική εκτροπή του εταιρικού ποινικού δικαίου με την αναγωγή απλών διοικητικών παραβάσεων τάξεως σε «ψευτοεγκλήματα»²⁴. Η σπάνια εφαρμογή από τα ελληνικά ποινικά δικαστήρια του ποινικών διατάξεων περί επε²⁵ παραπέμπει στη συνήθη για το οικονομικό ποινικό δίκαιο προβληματική της λεγόμενης συμβολικής ποινικής νομοθεσίας²⁶.

2.2. Ποινικό δίκαιο ειδικών τύπων αε

Ο εταιρικός τύπος της αε επιλέγεται συχνά από τον νομοθέτη ως αποκλειστική μορφή άσκησης συγκεκριμένης επιχειρηματικής δραστηριότητας. Έτσι π.χ. η παροχή ασφαλιστικών ή χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών γίνεται αποκλειστικά από (ασφαλιστικές, τραπεζικές ή χρηματοπιστηριακές) αε. Σε όλες αυτές τις περιπτώσεις ειδικών τύπων αε ο ν. 2190/1920 αποτελεί απλώς το γενικό κανονιστικό πλαίσιο, το οποίο συμπληρώνουν οι εκάστοτε ειδικοί νόμοι. Ως τέτοιες αε μπορούν να αναφερθούν ενδεικτικά οι τραπεζικές αε (ν. 5076/1931, ν. 2076/1992), οι ασφαλιστικές αε (ν.δ. 400/1970, π.δ. 118/1985, 103/1990, 459/1990, ν. 1380/1983, ν. 2170/1993), οι ανώνυμες εταιρίες παροχής επενδυτικών υπηρεσιών (ΑΕΠΕΥ) και επενδυτικής διαμεσολάβησης (ΑΕΕΔ) [ν. 3606/2007: «Αγορές χρηματοπιστωτικών μέσων και άλλες διατάξεις» (ΦΕΚ Α' 195), πρώην ανώνυμες χρηματοπιστηριακές εταιρίες (ΑΧΕ, ν. 2396/1996, 3284/2004) και ανώνυμες εταιρίες λήψης και διαβίβασης εντολών (ΑΕΛΔΕ)], οι ανώνυμες εταιρίες επενδύσεων χαρτοφυλακίου (ΑΕΕΧ) και διαχείρισης αμοιβαίων κεφαλαίων (ΑΕΔΑΚ) (ν. 1969/2001, ν. 2065/1992, ν. 2166/1993, ν. 2198/1994, ν. 2275/1994, π.δ. 433/1993, ν. 3283/2004), οι εταιρίες παροχής επιχειρηματικού κεφαλαίου (ν. 1775/1988, ν. 2166/1993). Όσο πιο νευραλγικός, κοινωνικά και οικονομικά, είναι ο τομέας δραστηριοποίησης της εκάστοτε ειδικής μορφής αε, τόσο πιο συχνή είναι η παρέμβαση του ποινικού νομοθέτη με τη θέσπιση παράλληλα με τις εταιρικές και ειδικών ποινικών διατάξεων. Χαρακτηριστικό είναι το παράδειγμα των Αθλητικών Ανωνύμων Εταιριών (ν. 2725/1999, Ποδοσφαιρικές Α.Ε., Καλαθοσφαιρικές Α.Ε.)²⁷ και των χρηματοπιστωτικών εταιριών²⁸ αντί-

23. Ά. 60: «Τιμωρείται διά των ποινών του άρθρου 458 του Ποινικού Κώδικος: 1. Όστις συναλλάσσεται ως εκπροσωπών εταιρίαν περιορισμένης ευθύνης κατά παράβαση των διατάξεων των άρθρων 16 έως 19 και 47 του παρόντος. 2. Όστις συναλλάσσεται ως εκπροσωπών αλλοδαπήν εταιρίαν περιορισμένης ευθύνης μη κεκτημένην άδειαν εγκαταστάσεως. 3. Πας εταίρος ή διαχειριστής εταιρίας περιορισμένης ευθύνης όστις εν γνώσει ποιείται ψευδείς δηλώσεις αφορώσας την καταβολήν του εταιρικού κεφαλαίου και τον ισολογισμόν. 4. Όστις εκ προθέσεως παρέλειψε την σύνταξιν του ετησίου ισολογισμού πέραν της υπό του καταστατικού οριζομένης προθεσμίας. 5. Όστις εν γνώσει συνέταξεν ή ενέκρινεν ισολογισμόν κατά παράβαση των διατάξεων του παρόντος νόμου ή του καταστατικού. 6. Όστις άνευ ισολογισμού ή κατά παράβαση αυτού ή δύναμι ψευδούς ή παρανόμου ισολογισμού επεχείρησε την διανομήν κερδών προς τους εταίρους. 7. Όστις εκ προθέσεως παρέλειψε να συγκαλέσθω γενικήν συνέλευσιν κατά παράβαση του παρόντος ή του καταστατικού. 8. Όστις παραβαίνει τας διατάξεις του άρθρου 25 του παρόντος. 9. Όστις λαμβάνει ειδικάς ωφελείας ή υποσχέσεις τοιούτων επί τω σκοπώ όπως εν συνελεύσει των εταίρων ψηφίση καθ' ωρισμένην κατεύθυνσιν ή μη παρευρεθ ή εν συνελεύσει. 10. Όστις παρέχει ωφελείας ή υποσχέσεις τοιούτων χάριν των εν τη προηγουμένη περιπτώσει σκοπών. 11. Ο διαχειριστής εταιρίας περιορισμένης ευθύνης ενεργών πράξεις κατά παράβαση του άρθρου 3 παρ. 2 του παρόντος. 12. Ο διαχειριστής ή εταίρος εταιρίας περιορισμένης ευθύνης ενεργών πράξεις κατά παράβαση του άρθρου 20 του παρόντος. 13. Όστις παραβαίνει την διάταξιν του άρθρου 4 παρ. 5 του παρόντος. 14. Πας διαχειριστής παραβαίνων τας διατάξεις του παρόντος νόμου περί καταχωρίσεων και δημοσιεύσεων.»
24. Έτσι ο Α. Μαργαρίτης, σε: Ε. Περάκης (επιμ.), Το Δίκαιο της Ανώνυμης Εταιρίας, τόμος 7, 2005, Εισαγωγικό μέρος ποινικών διατάξεων, πλαισίωσις. 15. Για διάβρωση του κοινωνικού αισθητηρίου περί την έννοια του εγκλήματος και για αποδυνάμωση της αντεγκληματικής πολιτικής ως συνέπειες της τιμωρητικής εκτροπής κάνει λόγο ο Ι. Μανωλεδάκης, Ποινικό Δίκαιο, Γενική Θεωρία, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, Σάκουλας, 2004, σελ. 73.
25. Βλ. πάντως ΑΠ 82/1993, ΠοινΧρ ΜΓ/1993, 149, ΑΠ 524/1992, ΠοινΧρ ΜΒ/1992, 568.
26. Βλ. οχτ. Κριτική από Δ. Ζίουvas, Das neue Kapitalmarktstrafrecht: Europäisierung und Legitimation, [σε: Ulrich Sieber (Hrsg.), Ius Criminale, Schriften zum europäischen Strafrecht, Band 13], Köln k.a., Carl Heymanns, 2005, σελ. 101, Η. Otto, Strafrecht als Instrument der Wirtschaftspolitik, Monatsschrift für Kriminologie 63/1980, 397 επ.
27. Βλ. π.χ. τα εγκλήματα της αυθαίρετης διάθεσης επιχορήγησης (ά. 50 παρ. 5 ν. 2725/1999), της παράνομης ανάληψης της οικονομικής διαχείρισης Τμήματος Αμειβόμενων Αθλητών (ά. 61 παρ. 7 ν. 2725/1999), της παράνομης απόκτησης μετοχών Α.Α.Ε. (ά. 69 παρ. 13 και ά. 77Α παρ. 3 ν. 2725/1999) και της άρνησης παροχής εγγράφων ή πληροφοριών στην εποπτεύουσα Επιτροπή Επαγγελματικού Αθλητισμού (ά. 77Α ν. 2725/1999). Για τα οικονομικά αθλητικά εγκλήματα βλ. Α. Χαραλαμπίκη, Τα Οικονομικά Εγκλήματα στο Χώρο του Αθλητισμού, σε: Πρακτικά του 2^{ου}
28. Βλ. π.χ. για τη δραστηριότητα υπηρεσιών και πληρωμάτων, κάθε πλοίο, κάθε πλοίοισον εκ προοίσιου ή παρέχοντες υπηρεσίες που ασκείται σκοπούς στην χρηματοπιστηριότητα, για αυτά παρατίθενται πλάμια βρώμικα
29. Πρβλ. π.χ. για την επι των ειδ. τερικού κατά τα
30. Για τη διάκριση πλαισίωσις 1.
31. Για τις ειδικότερες, ΦΕΚ Α' 17
32. Η άντληση κεφαλαίου και δανεισμού και δε
33. Η ορθολογική και σεις αποδίδεται της κεφαλαιαγορά

στοιχα για τη θωράκιση της καλής λειτουργίας των οποίων προβλέπονται ειδικά εγκλήματα οικονομικού χαρακτήρα. Υπάρχουν βέβαια και περιπτώσεις όπου ο νομοθέτης, επιθυμώντας να υπαγάγει κάποιον ειδικό τύπο σε προνομιακό καθεστώς, τον εξαιρεί ρητά από το γενικό (ή ένα μέρος από το γενικό) ρυθμιστικό πλαίσιο των αε που είναι συνυφασμένο με κρατική εποπτεία και (ποινικό) έλεγχο.²⁹

3. Ποινικό δίκαιο σε και δίκαιο της κεφαλαιαγοράς

3.1. Εταιρικό δίκαιο και δίκαιο της κεφαλαιαγοράς

Η αε εμφανίζει μία σημαντική ιδιομορφία σε σχέση με τα υπόλοιπα εταιρικά μορφώματα (π.χ. επε): μόνο οι μετοχές της ως ισότιμα μερίδια του (μετοχικού) εταιρικού κεφαλαίου³⁰ συγκαταλέγονται (π.χ. μαζί με τα παράγωγα) στις κινητές εκείνες αξίες που είναι κατάλληλες για εισαγωγή και διαπραγμάτευση σε οργανωμένη κεφαλαιαγορά (χρηματιστήριο)³¹. Με την εισαγωγή των μετοχών της στο χρηματιστήριο η αε αντλεί κεφάλαια από το επενδυτικό κοινό με ευνοϊκούς όρους³² για την πραγματοποίηση περαιτέρω επενδύσεων, συνδράμοντας έτσι αφενός στην εθνική οικονομική ανάπτυξη και αφετέρου στην ορθολογική κατανομή των διαθέσιμων οικονομικών πόρων³³. Αυτό καθιστά την αε σημείο κοινής αναφοράς και αλληλεπίδρασης του εταιρικού δικαίου και του δικαίου της κεφαλαιαγοράς.

Μολονότι το δίκαιο της κεφαλαιαγοράς ως δίκαιο που ρυθμίζει τους όρους λειτουργίας του χρηματιστηρίου και της διεξαγωγής των χρηματιστηριακών συναλλαγών φαίνεται εκ πρώτης όψεως να διακρίνεται σαφώς από το δίκαιο της αε ως δίκαιο που ρυθμίζει πρωτίστως τις σχέσεις των μετόχων με την εταιρία και τα εταιρικά όργανα, εντούτοις το δυναμικά εξελισσόμενο δίκαιο της κεφαλαιαγοράς, ανταποκρινόμενο στο κεφαλαιώδους σημασίας αίτημα αφενός του επενδυτικού κοινού για περισσότερη διαφάνεια και πληροφόρηση και αφετέρου των μετόχων επενδυτών για χρηστή και υπεύθυνη διαχείριση των εταιρικών υποθέσεων, επηρεάζει πλέον άμεσα τους εταιρικούς κανόνες οργάνωσης

Νομικού Συνεδρίου Συνδέσμου Αποφοίτων του Κολλεγίου Αθηνών: Δικαιοσύνη και Αθλητισμός, 1997, σελ. 47 επ., Α. Μαυρομάτη, Αθλητισμός και Ποινικό Δίκαιο, ΠοινΔικ 2005, 1323 επ., τον ίδιο, Αθλητικά εγκλήματα, 2006, σελ. 199 επ.

28. Βλ. π.χ. για τις ΑΕΠΕΥ ά. 8 παρ. 2 ν. 3606/2007 και για τις τράπεζες ά. 64 παρ. 5 του ν. 3601/2007 (ΦΕΚ Α' 178) για την «Ανάληψη και άσκηση δραστηριοτήτων από τα πιστωτικά ιδρύματα, επάρκεια ιδίων κεφαλαίων των πιστωτικών ιδρυμάτων και των επιχειρήσεων παροχής επενδυτικών υπηρεσιών και λοιπές διατάξεις»: «Ο Διοικητής ή ο Πρόεδρος, τα μέλη του Διοικητικού Συμβουλίου, οι ελεγκτές, οι αρμόδιοι διευθυντές και οι υπάλληλοι, κάθε πιστωτικού ιδρύματος τιμωρούνται με φυλάκιση ή με χρηματική ποινή ή με αμφότερες τις ποινές αυτές εφόσον: i) παραλείπουν ή παραποιούν εκ προθέσεως την εγγραφή σημαντικής συναλλαγής στα βιβλία του, ii) υποβάλλουν στην Τράπεζα της Ελλάδος ψευδείς ή ανακριβείς εκθέσεις ή παρέχουν ψευδή ή ανακριβή στοιχεία. Σε περίπτωση που τα ανωτέρω πρόσωπα αρνούνται ή παρακωλύουν με οποιοδήποτε τρόπο τον έλεγχο, που ασκείται από την Τράπεζα της Ελλάδος, τιμωρούνται με ποινή φυλάκισης τουλάχιστον 3 μηνών». Παράλληλα με τις ποινικές διατάξεις που αποσκοπούν στην προστασία της εύρυθμης λειτουργίας των τραπεζών υπάρχουν και αυτές που αφορούν την πρόληψη και καταστολή της κατάχρησης του χρηματοπιστωτικού συστήματος για την εξυπηρέτηση εγκληματικών δραστηριοτήτων όπως π.χ. τη νομιμοποίηση εσόδων από παράνομες δραστηριότητες, γνωστό και ως ξέπλυμα βρώμικου χρήματος [βλ. ά. 2 παρ. 1 ιδίως στ. β' και γ' σε συνδυασμό με ά. 2Α παρ. 1 στ. α' ν. 2331/1995, όπως αυτά παρατίθενται σε: Ν. Κουράκης (εκδ. επιμ.)/ Δ. Ζιούβας (συν.), όπ. π. (σημ. 8), σελ. 131 επ., και Ο. Ναμία, Χρηματοπιστωτικό σύστημα και ξέπλυμα βρώμικου χρήματος, σε: Ν. Κουράκης (εκδ. επιμ.)/ Δ. Ζιούβας (συν.), Τα οικονομικά εγκλήματα, τόμος II: Ειδικό Μέρος, 2007, σελ. 237 επ.].
29. Πρβλ. π.χ. για τις ανώνυμες ναυτιλιακές εταιρίες (ν. 959/1979, ν. 1892/1990) ά. 65 ν. 2190/1920: «Αι διατάξεις του Ν.Δ. 4237/1962 δεν εφαρμόζονται επί των ειδικών Ανωνύμων Ναυτιλιακών Εταιριών των ιδρυθεισών κατόπιν Υπουργικών εγκρισμών την εισαγωγήν πλοίων ως κεφαλαίου εξωτερικού κατά τας διατάξεις του Ν.Δ. 2687/1953 "περί επενδύσεως και προστασίας κεφαλαίων εξωτερικού"»
30. Για τη διάκριση εταιρικού κεφαλαίου και εταιρικής περιουσίας βλ. Ν. Ρόκα, Εμπορικές Εταιρίες, Αθήνα-Κομοτηνή, Αντ.Ν. Σάκκουλας, 2006⁵, § 27, πλαγίριθμ. 1.
31. Για τις ειδικότερες προϋποθέσεις εισαγωγής κινητών αξιών σε οργανωμένες αγορές βλ. ν. 3371/2005 («θέματα κεφαλαιαγοράς και άλλες διατάξεις», ΦΕΚ Α' 178). Βλ. επίσης Ι. Μάρκου, Η ανώνυμη εταιρία ως βασικός θεσμός της κεφαλαιαγοράς, ΕΕμπΔ 2000, 663 επ., και τις πολύ ενδιαφέρουσες εισηγήσεις σε: Συνδεσμος Ελλήνων Εμποροκόλων, 11^ο Πανελλήνιο Συνέδριο Εμπορικού Δικαίου: Ανώνυμη Εταιρία και Κεφαλαιαγορά – Η προστασία του επενδυτή, 2002.
32. Η άντληση κεφαλαίων από το χρηματιστήριο με τη δημόσια εγγραφή μετοχών δεν επιβαρύνει την αε με το υψηλό κόστος (τόκοι) του τραπεζικού δανεισμού και δεν δημιουργεί νέες υποχρεώσεις όπως σε περίπτωση έκδοσης ομολόγων από την αε.
33. Η ορθολογική κατανομή των οικονομικών πόρων δηλαδή η επένδυση των κεφαλαίων στις προσφορότερες από τις περισσότερες εναλλακτικές χρήσεις αποδίδεται με οικονομικούς όρους ως καταναμητική αποτελεσματικότητα (allocational efficiency, Allokationseffizienz). Για τη σχετική λειτουργία της κεφαλαιαγοράς ως υποσυστήματος της οικονομίας βλ. Δ. Ζιούβας, όπ. π. (σημ. 26), σελ. 155 επ.

ονομικό προ-
ρηματιστήριο
εκμετάλλευ-
αλιζούν αφε-
διαφάνεια και
πρός της χρη-
ς επενδυτές
ο επενδυτικό
ς αε αλλά στη
μετοχών (από
της μετοχικής

πλού επενδυ-
ς αε εντοπιζε-
κή διαπραγμα-
ων, και αφετέ-
ας είναι συνυ-
σασόμενους⁴³.

ε μεταξύ ιδιοκτησί-
ων μετόχων της αε.
(με την έννοια της
βλ. σχτ. Ι. Ρόκα. Οι
στο χρηματιστήριο

οι ομολογίες και οι
ιστατικοί ομολογιών
ως options στ) κάθε
αφής ή ανταλλαγής
πόφαση της Επιτρο-

s, όπ. π. (σημ. 26),
und Steuerstrafrecht
.. Ζιούβας (συν.), Τα
νικού δικαίου βλ. D.
1483 επ.

όπ. π. (σημ. 8), σελ.
v υπαλλήλων που α-

όπ. π. (σημ. 8), σελ.
ζή άλλων D. Zouvas,
id Gesellschaftsrecht

σμος Ελλήνων Εμπο-
στικής (Schutzreflex)
υπερατομικού εννό-

Η προστασία του απλού επενδυτή μέσω του χρηματιστηριακού ποινικού δικαίου συνεπάγεται βεβαίως ταυτόχρονα και προστασία του μετόχου της εισηγμένης αε, τόσο με την ιδιότητά του ως μετόχου επενδυτή όσο και αντανακλαστικά ως απλού μετόχου από τη σκοπιά του ν. 2190/1920. Κοινό συμφέρον του εταιρικού μετόχου και του χρηματιστηριακού επενδυτή είναι η προστασία της ατομικής τους περιουσίας. Ωστόσο μέσα στο πλαίσιο του ποινικού δικαίου της κεφαλαιαγοράς τα περιουσιακά δικαιώματα του επενδυτή προστατεύονται όχι μόνο ατομοκεντρικά αλλά και με τη μακροοικονομική τους διάσταση, με απώτερο δηλαδή στόχο την εύρυθμη λειτουργία της κεφαλαιαγοράς ως θεσμού-υποσυστήματος της οικονομίας.

Από τα παραπάνω προκύπτει ότι ένα ποινικό δίκαιο των αε ως αμιγώς εταιρικό ποινικό δίκαιο θα έπρεπε ιδανικά να προστατεύει μόνο τον μέτοχο της (εισηγμένης ή μη) αε και όχι τον (μέτοχο ή μη) επενδυτή. Κάτι τέτοιο δεν συμβαίνει ωστόσο με το ελληνικό ποινικό δίκαιο των αε, όπως φανερώνει και το ακόλουθο παράδειγμα της ποινικοποίησης της χειραγώγησης της χρηματιστηριακής τιμής των μετοχών. Σύμφωνα με το άρθρο 56 ν. 2190/1920 κάθε ιδρυτής μέλος του δσ ή Διευθυντής αε, «όστις είτε κατά την ίδρυσιν της εταιρείας, είτε μετ' αυτήν, όπως προκαλέση εγγραφάς μετοχών, ιδρυτικών τίτλων ή ομολογιών της εταιρείας ή όπως επηρεάση την χρηματιστηριακήν τιμήν αυτών, ποιεΐται εν γνώσει ψευδείς δηλώσεις προς το κοινόν δια δημοσιευμάτων ή δακτυλογραφημάτων αφορώντων: α) την εγγραφήν και την καταβολή του μετοχικού κεφαλαίου, την τιμήν της εκδόσεως των μετοχών, ιδρυτικών τίτλων ή ομολογιών, τον ισολογισμόν ή την διανομήν μερίσματος, β) ονόματα μετόχων ως μετεχόντων ή μεθεξόντων επί οιωσδήποτε τίτλω της εταιρείας, γ) παν άλλον γεγονός ασκούν ουσιώδη επιρροήν επί των εταιρικών υποθέσεων και αποσκοπούν την παγίδευσιν του κοινού», τιμωρείται με φυλάκιση. Με ποινή φυλάκισης τουλάχιστον ενός έτους τιμωρείται όμως σύμφωνα με το άρθρο 30 παρ. 1 στ. β' του νόμου 3340/2005⁴⁴ και «όποιοι με σκοπό να διαμορφώσει τεχνητά την τιμή ή την εμπορευσιμότητα χρηματοπιστωτικού μέσου προκειμένου να αποκτήσει ο ίδιος ή τρίτος περιουσιακό όφελος (...) διαδίδει εν γνώσει του, δια των μέσων μαζικής ενημέρωσης, του διαδικτύου ή οποιουδήποτε άλλου τρόπου, παραπλανητικές ή ψευδείς πληροφορίες, ειδήσεις ή φήμες».

Από τη σύγκριση της τελευταίας αυτής διάταξης από το πεδίο του χρηματιστηριακού ποινικού δικαίου με αυτήν του εταιρικού ποινικού δικαίου διαπιστώνουμε ότι με εξαίρεση τον στενά ορισμένο κύκλο δραστών του ά. 56 (ιδιαίτερο έγκλημα) και τον έγγραφο τύπο των σχετικών δηλώσεων, τα στοιχεία της ειδικής υπόστασης των δύο εγκλημάτων είναι σχεδόν τα ίδια. Τη συρροή αυτή των διατάξεων του εταιρικού και του χρηματιστηριακού ποινικού δικαίου εξηγεί η ιστορική τους προέλευση. Όταν θεσπιζόνταν οι βασικές διατάξεις του ποινικού δικαίου των αε στα τέλη της δευτέρης δεκαετίας του 20ού αιώνα, δεν είχε ακόμη θεσπισθεί το κανονιστικό πλαίσιο της λειτουργίας του Χρηματιστηρίου Αξιών Αθηνών⁴⁵. Οι διατάξεις του ποινικού δικαίου των αε κάλυπταν επομένως αυτό το κενό έως τη θέσπιση με τον ν. 3632/1928 «Περί Χρηματιστηρίων Αξιών» των πρώτων χρηματιστηριακών ποινικών διατάξεων, οπότε και συναγτάμε στο άρθρο 34⁴⁶ τη διάταξη πρόδρομο του άρθρου 72 ν. 1969/1991 και μετέπειτα άρθρου 30 ν. 3340/2005.

4. Ποινικό δίκαιο αε υπό στενή και ευρεία έννοια

Το ποινικό δίκαιο των αε υπό στενή έννοια (stricto sensu), ως το σύνολο δηλαδή των ποινικών διατάξεων του ν. 2190/1920, δεν αποσκοπεί στη αντιμετώπιση όλων των μορφών εγκληματικότητας που εμφανίζονται στο πλαίσιο και με αφορμή τη λειτουργία της αε. Προστασία κατά της εταιρικής εγκληματικότητας παρέχει και το ποινικό δίκαιο των αε με ευρεία έννοια (lato sensu), όπως αυτό αποτυπώνεται σε διατάξεις του ΠΚ και άλλων ειδικών οικονομικών ποινικών νόμων που εφαρμόζονται και εκτός πεδίου λειτουργίας της αε.

43. βλ. σχτ. D. Zouvas, όπ. π. (σημ. 26), σελ. 199 επ., όσον αφορά την υποχρέωση παράλειψης πράξεων κατάχρησης της αγοράς.
44. βλ. το κείμενο του νόμου σε: Ν. Κουράκης (εκδ. επιμ.)/ Δ. Ζιούβας (συν.), όπ. π. (σημ. 8), σελ. 82 επ.
45. Το Χρηματιστήριο Αθηνών ιδρύθηκε το 1876 ως αυτοδιοικούμενο σωματείο που διαδέχθηκε τη Λέσχη Εμπόρων Αθηνών. Μόλις το 1918 ο ν. 1308 χαρακτήρισε το «Χρηματιστήριο Αξιών Αθηνών» νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου και το υπήγαγε στην εποπτεία του Υπουργού Εμπορίου. βλ. σχτ. Μ. Κορδή-Αντωνοπούλου, Το νομικό πλαίσιο του Χρηματιστηρίου και η Αγορά Αξιών του «Χρηματιστηρίου Αθηνών Α.Ε.», 2006, σελ. 3 επ., Λ. Γεωργακόπουλου, Χρηματιστηριακό και Τραπεζικό Δίκαιο, 1999, σελ. 42.
46. «Τιμωρείται δια φυλάκισεως και δια χρηματικής ποινής (μέχρι πενήντα χιλιάδων δραχμών) ή δια της ετέρας των ποινών τούτων: α) όστις, επί σκοπώ αθεμίτου ωφελείας, εν γνώσει μεταχειρίζεται μέσα επιτήδεια προς παραπλάνησιν του κοινού χάριν επηρεασμού των τιμών του Χρηματιστηρίου, β) όστις, επί σκοπώ αθεμίτου ωφελείας, εν γνώσει ενεργεί ανακριβείς δηλώσεις δια των εφημερίδων ή δημοσιευμάτων, επιδιώκων την δημοσίαν εγγραφήν, αγοράν, ή πώλησιν χρηματιστηριακών πραγμάτων (...)

4.1. Ποινικό δίκαιο αε και κοινό ποινικό δίκαιο (ΠΚ)

Βασικές εκφάνσεις αυτής της μορφής εταιρικής εγκληματικότητας τυποποιούνται ως εγκλήματα κυρίως κατά την ιδιοκτησίας ή της περιουσίας στον ΠΚ. Με το κοινό ποινικό δίκαιο προστατεύεται η περιουσία περισσότερων ομάδων θυγομένων προσώπων κατά προσβολών που προέρχονται από μέλη των οργάνων ή άλλα στελέχη της αε. Εφαρμοσμένες είναι π.χ. κατά περίπτωση οι διατάξεις περί απάτης (ά. 386 ΠΚ) ή υπεξαίρεσης (ά. 375 ΠΚ), ενώ κεφαλαιώδη είναι η σημασία του εγκλήματος της απιστίας (ά. 390 ΠΚ) για την καταπολέμηση της ζημιογόνου για την αε εταιρικής διακυβέρνησης από το δσ. Οι εταιρικοί δανειστές και πτωχευτικοί πιστωτές προστατεύονται κυρίως με τις διατάξεις περί καταδολίευσης δανειστών (ά. 397 ΠΚ)⁴⁷, χρεοκοπίας⁴⁸ και ευνοϊκής μεταχείρισης πιστωτή (ά. 171 και 172 Πτωχευτικού Κώδικα)⁴⁹. Αξίζει να σημειωθεί ότι, με εξαίρεση τη χρεοκοπία που είναι έγκλημα αφηρημένης διακινδύνευσης, τα περιουσιακά δικαιώματα των θυγομένων προσώπων προστατεύονται από τις παραπάνω διατάξεις του κοινού ποινικού δικαίου κυρίως⁵⁰ όταν η προσβολή έχει την ένταση της βλάβης του εννόμου αγαθού.

Προσεκτικότερη μελέτη και σύγκριση των διατάξεων του ποινικού δικαίου των αε και εκείνων του ΠΚ, που προστατεύουν όχι μόνο την ιδιοκτησία και την περιουσία αλλά και άλλα έννομα αγαθά, οδηγεί πράγματι στο συμπέρασμα ότι πολλές από τις πρώτες αποτελούν κατ' ουσίαν εξειδικεύσεις (με διεύρυνση όμως και «προσώθηση» του αξιοποιούν -για την έννοια αυτή βλ. και κατωτέρω υπό V, εισαγωγή) των δευτέρων: οι ψευδείς δηλώσεις προς το κοινό (ά. 56) ως εξειδίκευση της απάτης σε βάρος των επενδυτών (ά. 386 ΠΚ) ή της δυσφήμισης ανώνυμης εταιρίας (ά. 364 ΠΚ) προκειμένου περί δηλώσεων για γεγονότα που μπορούν να βλάψουν «την εμπιστοσύνη του κοινού στην εταιρία και γενικά τις επιχειρήσεις της», η μεταβίβαση τίτλων αξιών κατατεθειμένων σε τράπεζα χωρίς συναίνεση του κυρίου τους (ά. 63α) ως εξειδίκευση της υπεξαίρεσης (ά. 375 ΠΚ), η παράβαση του καθήκοντος εχεμύθειας από δημόσιο υπάλληλο ασκούντα εποπτεία επί της αε (ά. 63 παρ. 1 στ. α') ως εξειδίκευση της παραβίασης υπηρεσιακού απορρήτου (ά. 252 ΠΚ), η λήψη ή παροχή ειδικών ωφελειών ή υποσχέσεων προς άσκηση του δικαιώματος ψήφου προς ορισμένη κατεύθυνση (ά. 59) υπό συνθήκες ως εξειδίκευση παθητικής και ενεργητικής δωροδοκίας στο δημόσιο, αλλά (πλέον) και στον ιδιωτικό τομέα (ά. 235 και 236 ΠΚ, α' 5 ν. 3560/2007), η άρνηση ή παρεμβολή δυσχερειών στην κρατική εποπτεία της αε (ά. 62) ως εξειδίκευση της απειθείας (ά. 169 ΠΚ), η έκδοση και χρησιμοποίηση πλαστών ή/και αναληθών πιστοποιητικών προκειμένου να εσκηθεί σε γενική συνέλευση (γσ) το δικαίωμα ψήφου του μετόχου (ά. 58) ως εξειδίκευση της πλαστογραφίας (ά. 217 ΠΚ) κ.ο.κ.

Σε όλες τις παραπάνω περιπτώσεις οι διατάξεις του ΠΚ εφαρμόζονται αυτοτελώς ή κατά συρροή με τις διατάξεις του εταιρικού ποινικού δικαίου, εφόσον βέβαια συντρέχουν οι ειδικότερες προϋποθέσεις του νόμου - π.χ. το άρθρο 235 ΠΚ είναι δυνατόν να συρρέει με το ά. 59 όταν ο δεχόμενος τις ειδικές ωφέλειες είναι (δημόσιος)⁵¹ υπάλληλος και την έννοια των ά. 13 στ. α' και 263α ΠΚ. Εξάλλου, σε περιπτώσεις κατά τις οποίες ο ΠΚ προβλέπει βαρύτερες μορφές ενός βασικού τύπου εγκλήματος ή και διακεκριμένα (ιδιώνυμα) εγκλήματα με αυστηρότερες ποινές - πλαίσια (π.χ. άρθρα 375 παρ. 1 περ. β' και παρ. 2 ΠΚ αντίστοιχα στο έγκλημα της υπεξαίρεσης), θα πρέπει, δυνάμει της αρχής της ειδικότητας και ενόψει των εκάστοτε πραγματικών περιστατικών, να τύχουν εφαρμογής οι διατάξεις αυτές του ΠΚ και όχι οι διατάξεις του ν. 2190/1920 (στο εδώ παράδειγμα: ά. 63α). Με βάση τα παραπάνω δεν εκπλήσσει το γεγονός

47. Βλ. αναλυτικά Χ. Μυλωνόπουλο, Ποινικό Δίκαιο, Ειδικό Μέρος, Τα εγκλήματα κατά της ιδιοκτησίας και της περιουσίας, Αθήνα, Π.Ν. Σάκουλας 2006², πλαγιάριθμ. 1430 επ.

48. Κρίθηκε έτσι ως χρεοκοπία η πτώχευση εταιρίας της οποίας οι ισολογισμοί εμφάνιζαν πλεόνασμα ενεργητικού (ΑΠ 167/1961 ΠοινΧρ ΙΑ'/1961, 40 για αε) ή της οποίας απεκρύβη μέρος του ενεργητικού (ΑΠ 369/1975 ΠοινΧρ ΚΕ'/1975, 745 για αε, ΑΠ 623/1982 ΠοινΧρ ΛΓ'/1983, 55, για επε).

49. Στο 12^ο Κεφάλαιο (ά. 171 - 177) του Πτωχευτικού Κώδικα (ν. 3588/2007, ΦΕΚ Α' 153), ο οποίος ετέθη σε ισχύ την 16^η Σεπτεμβρίου 2007, υπάρχουν πλέον τυποποιημένες οι πτωχευτικές ποινικές διατάξεις [βλ. κείμενο νόμου σε: Ν. Κουράκης (εκδ. επιμ.)/ Δ. Ζιούβας (συν.), όπ. π. (σημ. 8), σελ. 7 επ.]. Με το ά. 171, που προβλέπει πλέον και την εξ αμελείας τέλεση χρεοκοπίας, αντικαθίστανται τα εγκλήματα της απλής και δόλιας χρεοκοπίας του ά. 398 ΠΚ σε συνδυασμό με ά. 679, 680, 682, 684 και 685 Εμπορικού Νόμου. Προκειμένου περί πτώχευσης νομικού προσώπου προβλέπεται στο άρθρο 176 η ποινική ευθύνη όχι όλων των προσώπων που εκπροσωπούσαν την πτωχεύσασα αε, αλλά μόνον εκείνων των μελών της διοίκησης και των διευθυντών του νομικού προσώπου, οι οποίοι διέπραξαν τα εν λόγω εγκλήματα. Για τα πτωχευτικά εγκλήματα του ά. 398 ΠΚ βλ. αναλυτικά Μυλωνόπουλο, όπ. π. (σημ. 47), πλαγιάριθμ. 1457 επ., Π. Τσιριδη, Τα πτωχευτικά αδικήματα, Αθήνα, Π.Ν. Σάκουλας, 1996, και τον ίδιο, Πτωχευτικά αδικήματα, σε: Ν. Κουράκης (εκδ. επιμ.)/ Δ. Ζιούβας (συν.), Τα οικονομικά εγκλήματα, τόμος II: Ειδικό Μέρος, 2007, σελ. 171 επ., με αναφορές και στις νέες διατάξεις.

50. Για τη διακινδύνευση της περιουσίας ως περιουσιακή βλάβη στο έγκλημα της απάτης βλ. αντί άλλων Χ. Μυλωνόπουλο, *ibid.*, πλαγιάριθμ. 1081 επ.

51. Για τους εργαζόμενους σε φορείς του ιδιωτικού τομέα βλ. πιο κάτω σημ. 57.

ότι οι ποινικές διατάξεις του ΠΚ κάτω (υπό V) μεταίχμι με

4.2. Ποινικό

Η αε ως σχέσεις καθ' ύλην και καθ' ύλην θα η εταιρική διατάξεις π.χ. ριότερες τις ποίο πλέον υ

52. Βλ. π.χ. τα άρθρα 5, 6 ν. 2294/2004, 1

53. Κατά το άρθρο 1 της Κανονιστικής Διατάξεως με αριθμό 2294/2004, 1

54. Βλ. π.χ. άρθρο 1 της Κανονιστικής Διατάξεως με αριθμό 2294/2004, 1

55. Για μία πλήρη ανάλυση του ποινικού δικαίου, κράτος δικαίου, 1982, σελ. 65 ε

ότι οι ποινικές διατάξεις του *stricto sensu* νοουμένου ποινικού δικαίου των αε σπάνια εφαρμόζονται στη δικαστηριακή πρακτική. Τη δυσχέρεια εφαρμογής τους επιτείνουν οι νομοτεχνικές τους ατέλειες, όπως αυτές επισημαίνονται πιο κάτω (υπό VII), αλλά και η έλλειψη δογματικής εξοικείωσης των ερμηνευτών του δικαίου με έναν κλάδο που βρίσκεται στο μεταίχμιο μεταξύ εμπορικού και ποινικού δικαίου.

4.2. Ποινικό δίκαιο αε και λοιποί ειδικοί οικονομικοί ποινικοί νόμοι

Η αε ως επιχείρηση που συμμετέχει ενεργά στο οικονομικό γίνεσθαι αναπτύσσει πολυσχιδείς και πολύπλευρες σχέσεις καθώς μεταξύ άλλων φορολογείται, απασχολεί εργαζόμενους και συμμετέχει στον ανταγωνισμό. Συνακόλουθα η εταιρική συμπεριφορά των εκπροσώπων και μελών των οργάνων της αε διέπεται αντίστοιχα από τις ποινικές διατάξεις π.χ. της φορολογικής νομοθεσίας,⁵² της ασφαλιστικής νομοθεσίας,⁵³ της εργατικής νομοθεσίας⁵⁴ (με κυριότερες τις διατάξεις για την υγιεινή και ασφάλεια των εργαζομένων⁵⁵) και του δικαίου του ανταγωνισμού⁵⁶, στο οποίο πλέον υπάγονται και οι διατάξεις για την καταπολέμηση της διαφθοράς στον ιδιωτικό τομέα⁵⁷.

52. Βλ. π.χ. τα άρθρα 17-19 του νόμου 2725/1999 («Διοικητικές και ποινικές κυρώσεις στη φορολογική νομοθεσία και άλλες διατάξεις», ΦΕΚ Α' 179) για τα εγκλήματα της φοροδιαφυγής και το άρθρο 25 του νόμου 1882/1990 («Μέτρα για την περιστολή της φοροδιαφυγής, διαρρυθμίσεις στην άμεση και έμμεση φορολογία και άλλες διατάξεις», ΦΕΚ Α' 43) για το έγκλημα της μη καταβολής χρεών προς το Δημόσιο. Στα άρθρα 20 παρ. 1 στ. α', παρ. 5, 6 ν. 2725/1999 και 25 παρ. 2 στ. α' ν. 1882/1990 ρυθμίζεται η ευθύνη εκείνων των φυσικών προσώπων από το χώρο της αε που τιμωρούνται ως αυτουργοί και συνεργοί των παραπάνω φορολογικών εγκλημάτων. Βλ. το κείμενο των φορολογικών ποινικών διατάξεων σε: Ν. Κουράκη (εκδ. επιμ.) / Δ. Ζιούβα (συν.), όπ. π. (σημ. 8), σελ. 7 επ. Για τη συστηματική θεμελίωση και την ερμηνεία των φορολογικών εγκλημάτων βλ. αναλυτικότερα Δ. Ζιούβα, όπ. π. (σημ. 6).

53. Κατά το άρθρο 1 του α.ν. 86/1967 «Περί επιβολής κυρώσεων κατά των καθυστερούντων την καταβολήν και την απόδοσιν εισφορών εις Οργανισμούς Κοινωνικής Ασφάλισης», όποιος εργοδότης δεν καταβάλλει ή παρακρατεί τις οφειλόμενες στους Οργανισμούς Κοινωνικής Ασφάλισης ασφαλιστικές εισφορές που υπερβαίνουν τα 2.000 Ευρώ τιμωρείται αντίστοιχα με ποινή φυλάκισης τουλάχιστον τριών μηνών και χρηματική ποινή ή για υπεξαίρεση με φυλάκιση τουλάχιστον 6 μηνών και χρηματική ποινή. Βλ. σχτ. Α. Μαργαρίτη, Υπεξαίρεση (άρθρα 375 ΠΚ και 1 παρ.1 Ν1608/1950) και ασφαλιστικές (εργοδοτικές και εργατικές) εισφορές (άρθρο 1 ΑΝ 86/1967), ΠoinΔικ 2006, 68 επ., Γ. Κωνσταντίνου/Σ. Μπάλλα, Τα αδικήματα της μη καταβολής και της παρακράτησης ασφαλιστικών εισφορών (άρθρο 1 παρ. 1 και 2 Α.Ν. 86/1967) μετά το άρθρο 33 Ν. 3346/17.6.2005, Αρνεσόπουλος 2006, 1369 επ., Θ. Κοντάξη/Β. Σταϊκούρα, Η ποινική ευθύνη των μελών του δσ ανώνυμης εταιρείας (γγμδ.), ΝοΒ 2005, 653 επ., και ΑΠ 2294/2004, ΠoinΛογ 2004, 2774, για την ποινική ευθύνη των νομίμων εκπροσώπων της εργοδότης αε.

54. Βλ. π.χ. άρθρο 17 ν. 2639/1998 («Ρύθμιση εργασιακών σχέσεων, σύσταση Σώματος Επιθεώρησης Εργασίας και άλλες διατάξεις»): «1. Κάθε εργοδότης, που παραβαίνει τις διατάξεις της εργατικής νομοθεσίας, που αφορούν στους όρους και τις συνθήκες εργασίας και συγκεκριμένα τα χρονικά όρια εργασίας ή την αμοιβή ή την ασφάλεια και την υγεία των εργαζομένων, τιμωρείται με ποινή φυλάκισης τουλάχιστον έξι (6) μηνών ή με χρηματική ποινή τουλάχιστον εννιακοσίων (900) ευρώ ή και με τις δύο αυτές ποινές. 2. Ειδικές διατάξεις της εργατικής νομοθεσίας που προβλέπουν βαρύτερη ποινική μεταχείριση εξακολουθούν να ισχύουν.» καθώς και άρθρο μόνο παρ. 1 α. ν. 690/1945: «Κάθε εργοδότης ή διευθυντής ή επιτετραμμένος ή με οποιονδήποτε τίτλο εκπρόσωπος οποιασδήποτε επιχείρησης, εκμετάλλευσης ή εργασίας, ο οποίος δεν καταβάλλει εμπρόθεσμα στους απασχολούμενους σε αυτόν τις οφειλόμενες συνεπεία της σύμβασης ή της σχέσης εργασίας πάσης φύσεως αποδοχές, (...) τιμωρείται κατόπιν μηνύσεως των ενδιαφερομένων ή των οργάνων του Υπουργείου Εργασίας ή των οργάνων της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης που είναι εντεταλμένα για την εφαρμογή της εργατικής νομοθεσίας ή της οικείας Αστυνομικής Αρχής ή της οικείας επαγγελματικής οργάνωσης των εργαζομένων, με φυλάκιση μέχρι έξι (6) μήνες και χρηματική ποινή, της οποίας το ποσό δεν μπορεί να ορίζεται κάτω του 25% ούτε πάνω του 50% του καθυστερούμενου χρηματικού ποσού.». Βλ. σχτ. Δ. Σιδέρη, Η ποινική προστασία του μισθού (α.ν. 690/1945), Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2004, *passim*, και Α. Χαλαμάνη, Κυρώσεις κατά παραβάσεων της εργατικής νομοθεσίας, Δελτίο Εργατικής Νομοθεσίας (ΔΕΝ) 2004, 945 επ.

55. Για μία πλήρη εικόνα της ειδικής εργατικής ποινικής νομοθεσίας για την υγιεινή και ασφάλεια των εργαζομένων βλ. Α. Παπανοφύτου, Ποινικό Δίκαιο, Κράτος και Τεχνολογικοί Κίνδυνοι, τ. Α', Αθήνα/Κομοτηνή, Αντ. Ν. Σάκκουλας, 1997, σελ. 117 επ., 300 επ., με πλούσιο αντεγκληματικό και ευρύτερο δικαιοπολιτικό προβληματισμό, και Ι. Μανωλεδάκη, Ιστορική εισαγωγή στο ελληνικό εργασιακό ποινικό δίκαιο, Δίκαιο και Πολιτική, τεύχ. 3, 1982, σελ. 65 επ. Από τις σχετικές διατάξεις κεντρικής σημασίας είναι το άρθρο 25 παρ. 1 του νόμου 2224/1994 για τη «Ρύθμιση θεμάτων εργασίας, συνδικαλιστικών δικαιωμάτων, υγιεινής και ασφάλειας των εργαζομένων και οργάνωσης Υπουργείου Εργασίας και των εποπτευομένων από αυτό νομικών προσώπων και άλλες διατάξεις» («Κάθε εργοδότης, κατασκευαστής ή παρασκευαστής, εισαγωγέας ή προμηθευτής, που παραβαίνει με πρόθεση τις διατάξεις της νομοθεσίας για την υγιεινή και ασφάλεια της εργασίας του νόμου αυτού και των κανονιστικών πράξεων, που εκδίδονται με εξουσιοδότηση της, τιμωρείται με φυλάκιση ή με χρηματική ποινή τουλάχιστον εκατό χιλιάδων (100.000) δραχμών ή και με τις δύο αυτές ποινές. Σε περίπτωση παράβασης των διατάξεων από αμέλεια οι παραπάνω δρώστες τιμωρούνται με φυλάκιση μέχρι ενός (1) έτους ή με χρηματική ποινή.», στο οποίο παραπέμπουν και τα άρθρα 12 παρ. 2 του Π.Δ. 16/1996 για τις «Ελάχιστες προδιαγραφές ασφάλειας και υγείας στους χώρους εργασίας σε συμμόρφωση με την οδηγία 89/654/ΕΟΚ» («Σε κάθε εργοδότη, κατασκευαστή, παρασκευαστή, εισαγωγέα ή προμηθευτή, που παραβαίνει από αμέλεια ή πρόθεση τις διατάξεις του παρόντος διατάγματος επιβάλλονται οι ποινικές κυρώσεις του άρθρου 25 του ν. 2224/94.») και 16 παρ. 2 του Π.Δ. 17/1996 για τα «Μέτρα για τη βελτίωση της ασφάλειας και της υγείας των εργαζομένων κατά την εργασία σε συμμόρφωση με τις οδηγίες 89/391/ΕΟΚ και 91/383/ΕΟΚ» («Σε κάθε εργοδότη, κατασκευαστή, παρασκευαστή, εισαγωγέα ή προμηθευτή, που παραβαίνει από αμέλεια ή πρόθεση τις διατάξεις του παρόντος διατάγματος, επιβάλλονται οι ποινικές κυρώσεις του άρθρου 25 του ν. 2224/94.»). Αξιοπίστονο θεμελιώνεται επίσης στο ά. 17 του προαναφερθέντος νόμου 2639/1998 σε συνδυασμό με τις κανονιστικές πράξεις της διοικήσεως που εκδίδονται π.χ. με βάση την εξουσιοδοτική διάταξη του ά. 36 ν. 1568/1985 για την «Υγιεινή και ασφάλεια των εργαζομένων» («Με προεδρικά διατάγματα, που εκδίδονται με πρόταση του Υπουργού Εργασίας και του κατά περίπτωση αρμόδιου υπουργού, ύστερα από γνώμη του Συμβουλίου Υγιεινής και Ασφάλειας της ερ-

III. Προστατευτέα συμφέροντα και έννομα αγαθά

Την παροχή σε έναν θεσμό του ιδιωτικού δικαίου ειδικής ποινικής προστασίας πέραν των διατάξεων του κοινού ποινικού δικαίου και των άλλων ειδικών οικονομικών ποινικών νόμων μπορούν να δικαιολογήσουν μόνο ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της αε και ιδιαίτερα προστατευτέα έννομα συμφέροντα:

1. Εξωεταιρικά και εταιρικά συμφέροντα

1.1. Ιδιαίτερα χαρακτηριστικά της αε

Ένα πρώτο βασικό χαρακτηριστικό της αε είναι ότι, όπως και οι περισσότερες εταιρίες (με εξαίρεση π.χ. την αστική ή την αφανή εταιρία), αποτελεί ένωση προσώπων με νομική προσωπικότητα,⁵⁸ της οποίας η βούληση εκφράζεται δια των οργάνων της (γενική συνέλευση, διοικητικό συμβούλιο, ελεγκτές –πρβλ. ά. 71 ΑΚ), ώστε να εφαρμόζεται σε αυτήν το ποινικοδικαϊκό αξίωμα *societas delinquere non potest* (= η εταιρία δεν δύναται να εγκληματεί, ούτε, επομένως, να υπέχει ποινική ευθύνη για εγκληματικές πράξεις που τελούν τα όργανά της)⁵⁹.

Ένα ακόμη ιδιαίτερο χαρακτηριστικό της αε είναι ο κεφαλαιουχικός της χαρακτήρας (σε αντίθεση π.χ. με την προσωπικού χαρακτήρα ομόρρυθμη εταιρία) και μάλιστα ο ακραιφνής κεφαλαιουχικός της χαρακτήρας⁶⁰ (σε αντίθεση π.χ. με την επε). Βασική συνέπεια του κεφαλαιουχικού χαρακτήρα της αε είναι ότι για τα εταιρικά χρέη ευθύνεται μόνο η εταιρία⁶¹ και όχι προσωπικά οι μέτοχοι, γεγονός που καθιστά αναγκαία την αυξημένη προστασία των εταιρικών δανειστών. Συνέπεια του αμιγώς κεφαλαιουχικού χαρακτήρα της αε είναι περαιτέρω οι εταίροι-μέτοχοι να μην έχουν κανόνα υποχρέωση πίστης ούτε συνεργασίας με την αε, αλλά η διοίκηση της εταιρίας να ασκείται από το διοικητικό συμβούλιο, τα μέλη του οποίου δεν έχουν κατ' ανάγκη την ιδιότητα του μετόχου, δηλαδή ιδιοκτησιακή (τουλάχιστον)

γιασίας, καθορίζονται τα μέτρα υγιεινής, ασφάλειας και προστασίας της υγείας των εργαζομένων, που πρέπει να λαμβάνονται για την αποτροπή του επαγγελματικού κινδύνου κατά ειδικές εργασίες, είδη εργασιών ή δραστηριότητες για την εφαρμογή του νόμου αυτού.»), ενώ έως σήμερα εξακολουθεί να ισχύει και η ποινική διάταξη του άρθρου 155 του π.δ. της 14/22 Μαρτίου 1934 «περί υγιεινής και ασφαλείας των εργατών των πάσης φύσεως βιομηχανικών και βιοτεχνικών εργοστασίων, εργαστηρίων κλπ.».

56. Βλ. π.χ. τα άρθρα 1 (απαγόρευση συμπτύξεων), 2 (απαγόρευση καταχρηστικής εκμετάλλευσης δεσπόζουσας θέσης) και 2α (απαγόρευση καταχρηστικής εκμετάλλευσης σχέσης οικονομικής εξάρτησης) σε συνδυασμό με τα άρθρα 29 (ποινικές κυρώσεις) και 30 (μέλη ως υπεύθυνα φυσικά πρόσωπα της αε) του νόμου 703/1977 «Περί ελέγχου μονοπωλίων και ολιγοπωλίων και προστασίας του ελεύθερου ανταγωνισμού» (ΦΕΚ Α' 270), όπως αυτά παρατίθενται σε: Ν. Κουράκης (εκδ. επιμ.)/ Δ. Ζιούβας (συν.), όπ. π. (σημ. 8), σελ. 160 επ., και σχολιάζονται συνοπτικά από τον Χ. Αντωνιάδη, Αδικήματα κατά του ελεύθερου ανταγωνισμού, σε: Ν. Κουράκης (εκδ. επιμ.)/ Δ. Ζιούβας (συν.), Τα οικονομικά εγκλήματα, τόμος ΙΙ: Ειδικό Μέρος, 2007, σελ. 299 επ. Ποινικό ενδιαφέρον εμφανίζουν επίσης τα άρθρα 4, 6, 8, 9, 12, 14, 16, 17 του νόμου 146/1914 «Περί αθέμιτου ανταγωνισμού».
57. Με τα άρθρα 5 και 6 του νόμου 3560/2007 για την «Κύρωση και εφαρμογή της Σύμβασης ποινικού δικαίου για τη διαφθορά και του Προσθέτου στην αυτήν Πρωτοκόλλου» (ΦΕΚ Α' 103) [βλ. κείμενο νόμου σε: Ν. Κουράκης (εκδ. επιμ.)/ Δ. Ζιούβας (συν.), όπ. π. (σημ. 8), σελ. 172 επ.] ποινικοποιούνται τόσο η ενεργητική και παθητική δωροδοκία στον ιδιωτικό τομέα όσο και η προσφορά για άσκηση επιρροής (trafficking in influence) κατά τη διαδικασία λήψης αποφάσεων ή κατά τη σύναψη σύμβασης στον ιδιωτικό τομέα. Η τελευταία συμπεριφορά εξακολουθεί να τιμωρείται ως διαφθορά στον δημόσιο τομέα με τα άρθρα 11, 12 του νόμου 5227/1931 «Περί μεσαζόντων». Βλ. αναλυτικότερα Ι. Ανδρουλάκη, Αδικήματα διαφθοράς στον οικονομικό τομέα, σε: Ν. Κουράκης (εκδ. επιμ.)/ Δ. Ζιούβας (συν.), Τα οικονομικά εγκλήματα, τόμος ΙΙ: Ειδικό Μέρος, 2007, σελ. 333 επ.
58. Βλ. αναλυτικότερα Ν. Ρόκα, όπ. π. (σημ. 30), § 3, πλαγιάριθμ. 2.
59. Για την αδυναμία καταλογισμού ποινικής ευθύνης σε νομικά πρόσωπα και την ποινική ευθύνη των διοικητών τους στο οικονομικό ποινικό δίκαιο βλ. Δ. Ζιούβα, όπ. π. (σημ. 6), σελ. 11, 55 επ., Ν. Κουράκη (με τη συνεργασία Δ. Ζιούβα), Τα Οικονομικά Εγκλήματα, τ. Ι: Γενικό Μέρος, Βασικά ζητήματα της οικονομικής εγκληματικότητας και του οικονομικού ποινικού δικαίου, Αθήνα-Κομοτηνή, Αντ. Ν. Σάκκουλας, 2007³, πλαγιάριθμ. 196 επ., Διον. Σπινέλλη, ΠοινΧρ ΝΓ/2003, Ποινικές (;) κυρώσεις σε νομικά πρόσωπα και διαδικασία επιβολής τους, 97 επ., Α. Δημάκη, Η ποινική ευθύνη της εταιρίας, σε: Πρακτικά 12^{ου} Πανελληνίου Συνεδρίου Ελλήνων Εμπροκολλόγων, Σύγχρονα ζητήματα εταιρικής ευθύνης, 2003, σελ. 209 επ. και Α. Παπανεοφύτου, Ποινική ευθύνη των νομικών προσώπων ή των υπόλογων για τη δράση τους φυσικών προσώπων, σε: Γ. Βετμάνη/Δ. Σπινέλλη (επιμ. εκδ.), Ποινικό Δίκαιο – Ελευθερία – Κράτος Δικαίου, Τμητικός Τόμος για τον Γ.-Α. Μαγκάκη, 1999, σελ. 195 επ., όλοι με περαιτέρω βιβλιογραφικά παραπομπές. Βλ. σχτ. με καταγραφή των διεθνών θεωρητικών και νομοθετικών τάσεων Χ. Μυλωνόπουλο, Ποινικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος Ι, Αθήνα Π.Ν. Σάκκουλας, 2007, σελ. 110 επ.
60. Βλ. σχτ. Ν. Ρόκα, όπ. π. (σημ. 30), § 2, πλαγιάριθμ. 2.
61. Η ευθύνη μόνο της αε με την περιουσία της για τα χρέη της εισήχθη πλέον και ρητά στο ά. 1 παρ. 1 με τον ν. 3604/2007. Για την αστική ευθύνη των εκπροσώπων της αε για χρέη της εταιρίας προς το Δημόσιο (φόροι, ΙΚΑ, κ.λπ.) βλ. Κ. Καλλιτέρη, Η προσωπική ευθύνη διοικητών νομικών προσώπων για φορολογικές παραβάσεις και χρέη προς το Δημόσιο, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2004, σελ. 113 επ., τον ίδιο, Η προσωπική ευθύνη διοικητών νομικών προσώπων για φορολογικές οφειλές, ΔΕΕ 2001, 807 επ., Κ. Κοινίδα, Η ευθύνη των διοικητών της ανωνύμου εταιρίας δια χρέη αυτής έναντι του δημοσίου και των ν.π.δ. δικαίου, ΕΕμπΔ 1978, 321 επ.

σημαντική) συμμετοχή στην αε. Για την εξασφάλιση της άσκησης χρηστής και υπεύθυνης διοίκησης απαιτείται ως εκ τούτου ένα σύστημα αποτελεσματικού ελέγχου της διοίκησης.

Η βούληση των μετόχων εκφράζεται μόνο για θέματα μείζονος εταιρικής σημασίας στο πλαίσιο των αποφάσεων της γενικής συνέλευσης των μετόχων και τότε μόνο με βάση την αρχή της κεφαλαιουχικής πλειοψηφίας (βλ. ά. 33).

Μία τελευταία ιδιαιτερότητα της αε έγκειται στο ότι μόνο επιχειρήσεις αυτού του εταιρικού τύπου εισάγονται στο ελληνικό χρηματιστήριο. Η άρρηκτη αυτή διασύνδεση αυτού του νομικού μορφώματος με την κεφαλαιαγορά προσδίδει στην αε σημαντική μακροοικονομική λειτουργία.

1.2. Μορφές σύγκρουσης συμφερόντων

Σε μία αε εμφανίζονται συχνά οι εξής συγκρούσεις συμφερόντων:

α) *Μεταξύ μεγάλων και μικρών μετόχων, δηλαδή των ισχυρών μεγαλομετόχων της μετοχικής πλειοψηφίας και των μετόχων μειοψηφίας.* Χαρακτηριστική περίπτωση τέτοιας σύγκρουσης συμφερόντων συνιστά η καταχρηστική⁶² συνεργασία της επιχείρησης υπό δυσμενείς όρους με επιχειρηματικά σχήματα που βρίσκονται υπό τον έλεγχο ή εξυπηρετούν συμφέροντα των μεγαλομετόχων (πρβλ. και ά. 281 ΑΚ). Τέτοιες περιπτώσεις καθιστούν αναγκαία την προστασία της μειοψηφίας από αυθαίρετες και ζημιογόνες για την αε και τους μετόχους αποφάσεις του κυριαρχούντος μετόχου. Η ανάγκη για προστασία της μειοψηφίας προβάλλει ακόμη επιτακτικότερη προκειμένου περί συνδεδεμένων επιχειρήσεων (σχέση εξάρτησης μητρικής-θυγατρικής αε), όπου τα συμφέροντα του εξουσιάζοντα ομίλου συχνά δεν συμπίπτουν με αυτά των εξουσιαζόμενων (θυγατρικών) αε.⁶³

β) *Μεταξύ των διοικούντων (μελών του δσ και διευθυντικών στελεχών) και της εταιρίας, δηλ. των μετόχων.*⁶⁴ Η ανάγκη προστασίας έχουν κατά κανόνα όλοι οι μέτοχοι απέναντι στη διοίκηση της αε. Η ανάγκη αυτή είναι ακόμη μεγαλύτερη για τους μετόχους που απαρτίζουν τη μετοχική μειοψηφία και έτσι αποκλείονται ουσιαστικά από τη διαδικασία λήψης αποφάσεων στις γενικές συνελεύσεις, στην αποκλειστική αρμοδιότητα των οποίων υπάγεται μεταξύ άλλων και η εκλογή μελών του δσ (ά. 34 παρ. 1 στ. β'). Πέραν των περιπτώσεων αντίθεσης εταιρικών συμφερόντων και προοπτικών συμφερόντων των διοικούντων, αντικρουόμενα συμφέροντα μπορούν να προκύψουν π.χ. από την εκμετάλλευση επιχειρηματικών ευκαιριών από τους διοικούντες για ίδιο όφελος ή από τη μεροληπτική προάσπιση των συμφερόντων ομάδας μετόχων ή τρίτων εις βάρος της αε. Αντίθετα συμφέροντα έχουν τα διευθυντικά στελέχη (management)⁶⁵ και η εταιρία κατεχοχήν ως προς το ύψος της αμοιβής των πρώτων.

γ) *Μεταξύ των μετόχων και των πιστωτών.* Μία συχνή αιτία προστριβής μεταξύ των δύο μερών είναι η ανάληψη από την εταιρία επενδυτικών σχεδίων υψηλού κινδύνου. Οι μεν πιστωτές της αε επιθυμούν την ανάληψη του χαμηλόεργου δυνατού επενδυτικού ρίσκου, ενώ οι μέτοχοι πιέζουν τα διευθυντικά στελέχη της αε για υψηλή κερδοφορία, η οποία ασφαλώς δεν είναι άμοιρη κινδύνων. Ο σχετικός προβληματισμός εντάσσεται στο ευρύτερης σημασίας δίπολο: εταιρική κοινωνική ευθύνη (corporate social responsibility) αφενός, και κερδοφορία (profitability) αφετέρου της αε, όπου καταγράφεται πλέον μια διεθνής τάση για διεύρυνση της μονιστικής θεώρησης περί εταιρικής διακυβέρνησης προαναφερθείσας shareholder value) και εμπλουτισμό αυτής της θεώρησης με στοιχεία μιας πλουραλιστικής αντίληψης (αποκαλούμενης «stakeholder value»), η οποία πέρα από τα συμφέροντα των μετόχων λαμβάνει υπόψη της και ξωεταιρικά συμφέροντα, όπως αυτά των δανειστών, του επενδυτικού κοινού και του ευρύτερου κοινωνικού συνό-

Τα παραπάνω αντικρουόμενα συμφέροντα επιχειρεί να εξισορροπήσει ο ν. 2190/1920.

⁶² Για τις καταχρηστικές αποφάσεις της μετοχικής πλειοψηφίας ή των διορισμένων από αυτήν μελών του δσ βλ. Ν. Κουράκη, Κατάχρησις Δικαιώματος, Αθήνα, Α. Σάκουλας, 1978, σελ. 171 επ., και τις εκεί υποσημειώσεις, στις οποίες ας προστεθούν οι αναπτύξεις των P. Merle, Droit commercial, Sociétés commerciales, Paris, Dalloz, 1990², πλαισίωσις. 578 επ. και M. de Juglart/ B. Ippolito, Traité de Droit commercial, II : Les Sociétés, μέρος Β', Paris, Montchrestien, 1982², πλαισίωσις. 730 επ.

⁶³ Για τη σχετική προβληματική βλ. Ν. Ρόκα, όπ. π. (σημ. 30), § 54 πλαισίωσις. 7.

⁶⁴ Βλ. Γ. Σωτηρόπουλο, Σύγκρουση συμφερόντων μεταξύ των μελών του ΔΣ και του νομικού προσώπου της ανώνυμης εταιρίας, ΔΕΕ 1997, 1145 επ. Πρβλ. Δ. Σιδέρη, Το εργασιακό καθεστώς των διευθυνόντων υπαλλήλων, Αθήνα, Νομική Βιβλιοθήκη, 2005.

⁶⁵ Πρβλ. σχτ. Ν. Ρόκα, όπ. π. (σημ. 30), § 31, πλαισίωσις. 53.

1.3. Εταιρικοδικαϊκά αγαθά

Η επιτυχής ένταξη της αε στη συναλλακτική ζωή προϋποθέτει ότι οι συναλλασσόμενοι την εμπιστεύονται πράξη ως αντισυμβαλλόμενο. Για την επίτευξη αυτού του στόχου πρέπει το κράτος να δημιουργήσει συνθήκες προϋποθέσεις, να θέσει όρους και όρια ώστε να εξασφαλίζεται η **ασφάλεια των συναλλαγών** που αφορούν την αε γενικότερο συμφέρον για ασφάλεια των ευρέως εννοούμενων εταιρικών συναλλαγών ανάγεται κατ' αρχάς και αρχή σε έννομο με βάση τις διατάξεις του εταιρικού δικαίου, οι οποίες θεσπίζουν δικαιώματα, υποχρεώσεις και νομικές συνέπειες (αστικού και διοικητικού χαρακτήρα) για την παραβίαση των υποχρεώσεων αυτών.

Η ασφάλεια των συναλλαγών που προϋποθέτει πρώτα απ' όλα βεβαιότητα ως προς τα στοιχεία της ταυτότητας της αε (πρβλ. ά. 7γ), εξυπηρετείται πρωτίστως με την εξασφάλιση της δυνατότητας των αντισυμβαλλομένων για τη **ρη και αξιόπιστη πληροφόρηση** τόσο ως προς τη χρηματοοικονομική κατάσταση της αε (για τη λογιστική αποτύπωση της οικονομικής θέσης της αε πρβλ. ά. 42⁶⁷ επ. σε συνδυασμό με άρθρα 7α παρ. 1 στ. ζ, 7β, 43β παρ. 4 και 62β σε συνδυασμό κυρίως με ά. 7α στ. ζ, καθώς και ά. 36⁶⁸ για τον έλεγχο των οικονομικών καταστάσεων από ελεγκτές και ορκωτούς ελεγκτές) όσο και ως προς τα γεγονότα που επηρεάζουν ή μπορούν να επηρεάσουν ουσιαστικά την πορεία των εταιρικών υποθέσεων (πρβλ. ά. 43α παρ. 1 στ. ιζ, παρ. 3 στ. α' και στ. β' εδ. β σε συνδυασμό με άρθρα 7α παρ. 1 στ. ζ, 7β, των οποίων η πρακτική σημασία υπολείπεται σημαντικά του ευρύτατου πεδίου εφαρμογής τους, καθώς και ά. 39 παρ. 4 στ. β').

Την πραγματική εικόνα για τα οικονομικά και τη γενικότερη πορεία της αε συμπληρώνουν με σκοπό την εξασφάλιση της φερεγγυότητάς της οι διατάξεις για την **κεφαλαιακή επάρκεια** της αε. Τέτοιες διατάξεις, η σημασία των οποίων επιτείνεται από τον ακραιφνώς κεφαλαιουχικό χαρακτήρα της αε, θεμελιώνουν π.χ. την υποχρέωση καταβολής και διατήρησης της εταιρικής περιουσίας που αντιστοιχεί στο ελάχιστο δυνατό μετοχικό κεφάλαιο ή την προνομιούχο ικανοποίηση των εταιρικών δανειστών σε σχέση με τους μετόχους ή την απαγόρευση διανομής μη πραγματικών κερδών⁶⁹.

67. Βλ. ιδίως ά. 42α (Γενικές διατάξεις για τους ετήσιους λογαριασμούς - ετήσιες οικονομικές καταστάσεις) παρ. 2: «Οι ετήσιες οικονομικές καταστάσεις καταρτίζονται υποχρεωτικά με βάση τις διατάξεις αυτού του άρθρου, καθώς και των άρθρων 42β, 42γ, 42δ, 42ε, 43 και 43α και εμφανίζονται με απόλυτη σαφήνεια την πραγματική εικόνα της περιουσιακής διάρθρωσης, της χρηματοοικονομικής θέσης και των αποτελεσμάτων χρήσης της εταιρείας».

68. Α. 36 (Τακτικός έλεγχος της εταιρίας από ορκωτούς ελεγκτές - λογιστές): «1. Οι ετήσιες οικονομικές καταστάσεις ανώνυμων εταιριών που ελεγχονται βγαίνουν τα δύο από τα τρία αριθμητικά όρια των κριτηρίων της παραγράφου 6 του άρθρου 42α, ελέγχονται από έναν τουλάχιστον ορκωτό ελεγκτή λογιστή, σύμφωνα με τις διατάξεις της σχετικής περί ορκωτών ελεγκτών - λογιστών νομοθεσίας. Οι διατάξεις των παραγράφων 7 και 8 του άρθρου 42α εφαρμόζονται αναλόγως. Σε κάθε περίπτωση, το καταστατικό εταιρίας που ιδρύεται με κεφάλαιο τουλάχιστον τρία εκατομμύρια (3.000.000) ευρώ πρέπει να προβλέπει ότι οι ετήσιες οικονομικές καταστάσεις της πρώτης εταιρικής χρήσης ελέγχονται από ορκωτό ελεγκτή - λογιστή. 2. Ο έλεγχος κατά την προηγούμενη παράγραφο αποτελεί προϋπόθεση του κύρους της έγκρισης των ετήσιων οικονομικών καταστάσεων από την συνέλευση. (...)».

Α. 42 α παρ. 6: «Κάθε εταιρία, η οποία κατά την ημερομηνία κλεισίματος του πρώτου μετά την έναρξη ισχύος αυτού του Νόμου ισολογισμού της υπερβαίνει τα αριθμητικά όρια των δύο από τα παρακάτω τρία κριτήρια: α) σύνολο ισολογισμού δύο εκατομμύρια πεντακόσιες χιλιάδες (2.500.000) ευρώ, όπως αυτό προκύπτει από την άθροιση των στοιχείων Α μέχρι Ε του ενεργητικού στο υπόδειγμα ισολογισμού που παραπέμπει το άρθρο 42α καθαρός κύκλος εργασιών πέντε εκατομμύρια (5.000.000) ευρώ. Με απόφαση του Υπουργού Ανάπτυξης μπορούν να αναπροσαρμόζονται αριθμητικά όρια των περιπτώσεων α', β' και γ' της παραγράφου 6 του άρθρου 42α. γ) μέσος όρος προσωπικού που απασχολήθηκε κατά τη διάρκεια της χρήσης, 50 άτομα, μπορεί να δημοσιεύει συνοπτικό ισολογισμό, που να εμφανίζει μόνο τους λογαριασμούς οι οποίοι, στο υπόδειγμα που παραπέμπει το άρθρο 42γ, χαρακτηρίζονται με γράμματα και λατινικούς αριθμούς, με τον όρο ότι οι απαιτήσεις και υποχρεώσεις θα διαχωρίζονται σε κροπρόθεσμες και βραχυπρόθεσμες, με την έννοια της παραγράφου 6 του άρθρου 42ε. Οι εταιρίες αυτές, εφόσον δεν υπάγονται στις διατάξεις της παραγράφου 1 του άρθρου 134, μπορούν να μην εκλέγουν τους ελεγκτές τους από το Σώμα Ορκωτών Ελεγκτών Λογιστών.

Α. 134 (Εφαρμογή των Διεθνών Λογιστικών Προτύπων): «1. Οι ανώνυμες εταιρίες, των οποίων οι μετοχές ή άλλες κινητές αξίες είναι εισηγμένες σε οργανωμένη χρηματιστηριακή αγορά, καθώς και τα πιστωτικά και τα χρηματοδοτικά ιδρύματα, που ορίζονται στις παραγράφους 1 και 6 του άρθρου 2 του Ν. 2076/1992 (ΦΕΚ Α' 130) και έχουν τη μορφή ανώνυμης εταιρίας συντάσσουν Ετήσιες Οικονομικές Καταστάσεις σύμφωνα με τα Διεθνή Λογιστικά Πρότυπα που υιοθετούνται από την Ευρωπαϊκή Ένωση, όπως προβλέπεται από τον Κανονισμό (ΕΚ) αριθ. 1606/2002 (...) 2. Οι μη εισηγμένες και μη συνδεδεμένες με αυτές ανώνυμες εταιρίες και οι εταιρίες περιορισμένης ευθύνης μπορούν να συντάσσουν τις προβλεπόμενες από την παράγραφο 1 του άρθρου αυτού Οικονομικές Καταστάσεις, σύμφωνα με τα υιοθετούμενα από την Ευρωπαϊκή Ένωση Διεθνή Λογιστικά Πρότυπα (...)».

69. Πρβλ. σχτ. ά. 8 (Κεφάλαιο της ανώνυμης εταιρίας) παρ. 2: «Το κατώτατο όριο του μετοχικού κεφαλαίου ανώνυμης εταιρίας ιδρυσμένης στο εσωτερικό ορίζεται στο ποσό των εξήντα χιλιάδων (60.000) ευρώ, ολοσχερώς καταβεβλημένο κατά τη σύσταση της εταιρίας», ά. 15β παρ. 1: «Η εταιρία μπορεί να αναλαμβάνει την κάλυψη δικών της μετοχών.», ά. 4 (Ίδρυση εταιρίας, τροποποίηση του καταστατικού και μείωση κεφαλαίου) παρ. 3: «3. Η πρόσκληση για τη σύγκληση της γενικής συνέλευσης και η απόφασή της για τη μείωση του μετοχικού κεφαλαίου πρέπει με ποινή ακυρότητας να ορίζει το σκοπό της μείωσης, καθώς και τον τρόπο πραγματοποίησής της. 4. Δεν γίνεται καμία καταβολή στους μετόχους από το αποδεσμευμένο κεφάλαιο».

Η παραπάνω υπάγονται και λαμβάνονται προϋποθέσεις ουχική αυτή δίστιως το ετα και υπέρ των με βάση την ε... Την ύπαρξη με την τήρησι μέσω του Υπο... σύσταση και π... Οι παραβιά μες συνέπειε ελαττωματικού β' ή ά. 35β παρ σειρά του οφεί στώνοντας παρ... 2. Ποινικά έννο... Όταν οι δια την προστασία διοικητικών όσ κές διατάξεις τ

νο με τη μείω ποίων οι απαιτ κής διοικητικ των υπ' αψιν π (...), ά. 44α π στους μετόχου στο υπόδειγμα κεφαλαίου, προ και το ποσό) και τα αποθεμα προηγούμενων) Βλ. Παπαδημητ... 71. Α. 53 παρ. 1: «Καταστατικού κα ση και επαλήθευ... 72. Βλ. σχτ. Ν. Ροκ... 73. Βλ. και πιο πάνω... 74. Για την αναγκαία κότητας (Subsidi έγκλημα, Αθήνα, Αθήνα, Π.Ν. Σάκ... βάλλει τον παρακ γνώσης της αναγ ριθμ. 189 επ. 75. Για τη θεμελιώδη τικούς ποινικούς)

Η παραπάνω απόφαση περί διανομής (διάθεσης) των ετησίων κερδών της αε συγκαταλέγεται στις αποφάσεις που υπάγονται κατ' άρθρο 34 στην αποκλειστική αρμοδιότητα της γενικής συνέλευσης (γσ) της αε. Οι αποφάσεις αυτές λαμβάνονται από γενικές συνελεύσεις που έχουν συγκληθεί, συνεδριάζουν και αποφασίζουν κατά πλειοψηφία με τις προϋποθέσεις των άρθρων 25 επ., λαμβάνονται δηλαδή υπό καθεστώς „κεφαλαιουχικής δημοκρατίας“. Η κεφαλαιουχική αυτή δημοκρατία, που ενισχύεται από μια σειρά δικαιωμάτων της μειοψηφίας (ά. 39 επ.), εξυπηρετεί μεν πρωτίστως το εταιρικό συμφέρον των μετόχων για σχηματισμό ανόθευτης εταιρικής βούλησης, αλλά λειτουργεί έμμεσα και υπέρ των τρίτων που έχουν εξωεταιρικό συμφέρον για δυνατότητα ασφαλούς πρόβλεψης της εταιρικής πορείας με βάση την εκάστοτε μετοχική σύνθεση.

Την ύπαρξη γενικότερου δημοσίου συμφέροντος για την καλή και σύννομη λειτουργία του εταιρικού τύπου της αε με την τήρηση μεταξύ άλλων και των παραπάνω εταιρικών κανόνων υπογραμμίζει η άσκηση κρατικής εποπτείας⁷⁰ μέσω του Υπουργείου Ανάπτυξης και των κατά τόπο αρμοδίων νομαρχιών σε όλα τα στάδια του εταιρικού βίου, από τη σύσταση και τη λειτουργία έως τη λύση και την εκκαθάριση της αε (πρβλ. ά. 51 επ.⁷¹).

Οι παραβιάσεις των παραπάνω εταιρικών υποχρεώσεων συνδέονται κατ' αρχάς με αστικές και διοικητικές έννομες συνέπειες. Έτσι π.χ. η υποχρέωση πλήρους και αξιόπιστης πληροφόρησης που προσβάλλεται με την σύνταξη ελαττωματικού ισολογισμού συνιστά λόγο ακυρότητας ή ακυρώσιμης της σχετικής απόφασης της γσ (ά. 35α παρ. 1 στ. β' ή ά. 35β παρ. 2) και μπορεί υπό συνθήκες να γεννά αστική ευθύνη του δσ και των ελεγκτών.⁷² Ο ισολογισμός με τη σειρά του οφείλει να υποβάλλεται προς έλεγχο στις εποπτεύουσες αρχές (άρθρα 43β παρ. 3, 53), οι οποίες διαπιστώνοντας παραβάσεις μπορούν να επιβάλλουν διοικητικά πρόστιμα ή ακόμη και ανάκληση της άδειας της αε.⁷³

2. Ποινικά έννομα αγαθά

Όταν οι διατάξεις του εταιρικού δικαίου εξαντλούν τη ρυθμιστική και κυρωτική τους εμβέλεια, έσχατο μέσο⁷⁴ για την προστασία των αδυνάτων μερών παραμένει το ποινικό δίκαιο. Κοινή αφετηρία και βάση τόσο των αστικών και των διοικητικών όσο και των ποινικών κυρωτικών κανόνων αποτελούν βεβαίως οι πρωτογενείς επιτακτικές ή απαγορευτικές διατάξεις του εταιρικού δικαίου,⁷⁵ όπως οι προαναφερθείσες για τη σύνταξη και δημοσίευση αληθούς ισολογι-

νο με τη μείωση ενεργητικό της εταιρίας, με ποινή ακυρότητας αυτής της καταβολής, εκτός εάν ικανοποιηθούν οι δανειστές της εταιρίας των οποίων οι απαιτήσεις γεννήθηκαν πριν από τη δημοσίωση σύμφωνα με το άρθρο 7β της απόφασης για τη μείωση ή ενδεχομένως της σχετικής εγκριτικής διοικητικής πράξης και είναι ληξιπρόθεσμες ή, σε περίπτωση που δεν είναι ληξιπρόθεσμες, εφόσον λάβουν επαρκείς ασφάλειες, λαμβανομένων υπ' όψιν των ασφαλειών που έχουν ήδη λάβει, καθώς και της εταιρικής περιουσίας που θα απομείνει μετά την πραγματοποίηση της μείωσης. (...)», ά. 44α παρ. 1 και 2: «1. Με την επιφύλαξη των διατάξεων για τη μείωση του μετοχικού κεφαλαίου δεν μπορεί να γίνει οποιαδήποτε διανομή στους μετόχους εφόσον, κατά την ημερομηνία λήξης της τελευταίας χρήσης, το σύνολο των ιδίων κεφαλαίων της εταιρίας, όπως προσδιορίζονται στο υπόδειγμα ισολογισμού που προβλέπεται από το άρθρο 42γ είναι ή, μετά από τη διανομή αυτή, θα γίνει κατώτερο από το ποσό του μετοχικού κεφαλαίου, προσαυξημένου με τα αποθεματικά για τα οποία η διανομή τους απαγορεύεται από το νόμο ή το καταστατικό. Το ποσό αυτού του μετοχικού κεφαλαίου μειώνεται κατά το ποσό που δεν έχει ακόμη κληθεί να καταβληθεί. 2. Το ποσό που διανέμεται στους μετόχους δεν μπορεί να υπερβαίνει το ποσό των αποτελεσμάτων της τελευταίας χρήσης που έχει λήξει προσαυξημένο με τα κέρδη που προέρχονται από προηγούμενες χρήσεις και τα αποθεματικά για τα οποία επιτρέπεται και αποφασίστηκε από τη Γενική Συνέλευση η διανομή τους και μειωμένο κατά το ποσό των ζημιών προηγούμενων χρήσεων και τα ποσά που επιβάλλεται να διατεθούν για το σχηματισμό αποθεματικών σύμφωνα με το νόμο και το καταστατικό. (...)».

70. Βλ. Παπαδημητρίου, Ο κρατικός έλεγχος επί των ανων. Εταιριών, ΝοΒ 1979, 1205, Ν. Ρόκα, όπ. π. (σημ. 30), § 29, πλαγιόριθμ. 1 επ.

71. Α. 53 παρ. 1: «Η εποπτεία, κατά το μέρος που αφορά τη λειτουργία της εταιρείας, περιλαμβάνει, ιδίως, την τήρηση των διατάξεων του νόμου, του καταστατικού και των αποφάσεων των γενικών συνελεύσεων, καθώς και την εξακρίβωση της αλήθειας των οικονομικών καταστάσεων με την εξέταση και επαλήθευση των εταιρικών βιβλίων.»

72. Βλ. σχτ. Ν. Ρόκα, όπ. π. (σημ. 30), § 38, πλαγιόριθμ. 9.

73. Βλ. και πιο πάνω σημ. 17.

74. Για την αναγκαιότητα της ποινής ως αναγκαιότητα εξυπηρέτησης αντεγκληματικού στόχου και αναγκαιότητα του μέσου, με την έννοια της επικουρικότητας (Subsidiarität) του βαρύτερου έναντι των ηπιότερων μέτρων/κυρώσεων βλ. Ν. Ανδρουλάκη, Ποινικό Δίκαιο, Γενικό Μέρος, Ι: Θεωρία για το έγκλημα, Αθήνα, Π. Ν. Σάκκουλας, 2006², σελ. 47 επ., Χ. Μυλωνόπουλο, όπ.π. (σημ. 59), σελ. 15 επ. και Ν. Κουράκη, σε: Συστηματική Ερμηνεία ΠΚ, Αθήνα, Π. Ν. Σάκκουλας, 2005, Εισαγ. παρατ. ά. 50-78, πλαγιόριθμ. 14. Η αρχή της αναλογικότητας στον χώρο του ουσιαστικού ποινικού δικαίου επιβάλλει τον παρακολουθηματικό (Akzessorietät) και αποσπασματικό (Fragmentarität) χαρακτήρα του ποινικού δικαίου. Ειδικότερα για τα κριτήρια διάγνωσης της αναγκαιότητας καταπολέμησης της οικονομικής εγκληματικότητας Ν. Κουράκης (με τη συνεργασία Δ. Ζιούβα), όπ. π. (σημ. 59), πλαγιόριθμ. 189 επ.

75. Για τη θεμελιώδη για το οικονομικό ποινικό δίκαιο διάκριση των κανόνων σε πρωτεύοντες απαγορευτικούς ή επιτακτικούς και δευτερεύοντες κυρωτικούς ποινικούς βλ. Δ. Ζιούβα, όπ. π. (σημ. 6), σελ. 11, 30 επ.

σμού. Αυτονόητο ότι η συμπλήρωση των αστικών και διοικητικών κυρώσεων του ν. 2190/1920 με κυρώσεις ποινικού χαρακτήρα ενδεικνύει⁷⁶ την αναγωγή των προστατευτέων εταιρικοδικαϊκών αγαθών σε ποινικά έννομα αγαθά⁷⁷.

Παρά το *prima facie* ετερόκλητο των διατάξεων του ποινικού δικαίου των αε, κοινό προστατευόμενο (ατομικό) είναι το νομο αγαθό των περισσότερων από αυτές είναι η **περιουσία**. Φορείς του ατομικού αυτού εννόμου αγαθού είναι, άλλοτε μεμονωμένα και πολλές φορές παράλληλα, η αε, οι μέτοχοι, οι υποψήφιοι επενδυτές ως υποψήφιοι μέτοχοι και εταιρικοί δανειστές. Οι έγγραφες ψευδείς δηλώσεις προς το κοινό με σκοπό επηρεασμού της χρηματιστηριακής τιμής μιας μετοχής (ά. 56) προσβάλλουν π.χ. ταυτόχρονα την περιουσία τόσο των μετόχων όσο και των υποψήφιων επενδυτών.⁷⁸ Αντίστοιχα ισχύουν για τη σύνταξη, έγκριση και δημοσιοποίηση ψευδούς ισολογισμού (ά. 55, 57 στ. β).⁷⁹ Είσοδο μεσα θιγόμενοι είναι στην περίπτωση ψευδών θετικών δηλώσεων και ψευδών θετικών ισολογισμών και οι υποψήφιοι εταιρικοί δανειστές, που πλανώμενοι ως προς τη θετική περιουσιακή κατάσταση ή τη θετική πορεία της αε πιστώνονται το συναλλακτικό αντάλλαγμα.⁸⁰ Την περιουσία των τελευταίων και πολύ περισσότερο των υπάρχοντων εταιρικών δανειστών προσβάλλουν επίσης η απόπειρα (!) διανομής μη πραγματικών κερδών επί τη βάσει αναληθούς ισολογισμού (ά. 57 στ. γ'), οι ψευδείς βεβαιώσεις περί καταβολής του μετοχικού κεφαλαίου (ά. 55, 56 στ. α', 58α στ. α') και η δεινότητα ή η έλλειψη νεύργεια συναλλαγών από δήθεν εκπρόσωπο ανύπαρκτης αε (ά. 54). Την περιουσία της αε (και κατ' επέκταση των μετόχων⁸² - ιδίως της μειοψηφίας - και των εταιρικών δανειστών) θίγει π.χ. η παράνομη χορήγηση δανείων ή πιστώσεων σε ιδρυτές, μέλη του δσ κ.λπ. (ά. 58α στ. γ').⁸³

Όλες οι παραπάνω ποινικές υποστάσεις είναι διαμορφωμένες ως εγκλήματα αφηρημένης διακινδύνευσης. Εκτιμάται δηλαδή εκ των προτέρων από τον νομοθέτη ότι οι εν λόγω συμπεριφορές *συνήθως* εγκυμονούν κινδύνους για την περιουσία της αε, των μετόχων ή των τρίτων χωρίς να απαιτείται η πρόκληση περιουσιακής βλάβης ή έστω η διαπίστωση συγκεκριμένης δυνατότητας βλάβης.⁸⁴

76. Εφόσον το έννομο αγαθό εκπληρώνει την κριτική του λειτουργία στα πλαίσια του ελέγχου νομιμοποίησης της εγκληματοποίησης μιας συμπεριφοράς [βλ. σχτ. D. Ζιουβας, όπ. π. (σημ. 26), σελ., 111 επ., 128 επ., X. Μυλωνόπουλο, όπ. π. (σημ. 59), σελ. 6 επ., Δ. Σπυράκο, Η κριτική λειτουργία της έννοιας του εννόμου αγαθού, 1996, *passim*, I. Μανωλεδάκη, Το έννομο αγαθό ως βασική έννοια του ποινικού δικαίου, Θεσσαλονίκη, Σάκκουλας, 1998, σελ. 45 επ., 126 επ.], η επιβολή ποινής δεν ενδεικνύει απλώς αλλά αποδεικνύει την ύπαρξη ποινικού αντικειμένου προστασίας.
77. Γενικά για την προαγωγή των αγαθών σε έννομα βλ. I. Μανωλεδάκη, Ποινικό Δίκαιο, Γενική Θεωρία, Αθήνα-Θεσσαλονίκη, Σάκκουλας, 2004, πλ. αριθμ. 968 επ. Βλ. και τη σχετική κριτική στην αμιγώς ποινική αντίληψη περί εννόμου αγαθού στα πλαίσια του οικονομικού ποινικού δικαίου που περιλαμβάνει τη συχνή παράλληλη αναγωγή ενός - όχι υποχρεωτικά ταυτόσημου - αγαθού σε έννομο από το ιδιωτικό ή διοικητικό δίκαιο σε D. Ζιουβας, όπ. π. (σημ. 26), σελ. 138 επ.
78. Αν και τα συμφέροντα του μετόχου ως δυνάμει πωλητή μετοχών που θίγονται από ψευδείς αρνητικές δηλώσεις και του επενδυτή ως δυνάμει οραστή που θίγονται από ψευδείς θετικές δηλώσεις είναι από οικονομικής απόψεως αντικρουόμενα, από νομική και δικαιοπολιτική σκοπιά αμφότεροι οι αντισυμβαλλόμενοι έχουν κοινό και αμοιβαίο συμφέρον πρόσβασης σε πλήρη και ακριβή χρηματοοικονομική πληροφόρηση προκειμένου να σχηματίσουν επί τη βάσει της κοινής πιστής εικόνας της περιουσιακής διάρθρωσης, της χρηματοοικονομικής θέσης και των αποτελεσμάτων χρήσης της εταιρίας, αλλά στηριζόμενοι σε διαφορετικές εκτιμήσεις και προσδοκίες, τις αντίρροπες επενδυτικές τους αποφάσεις. Αναλυτικά για το δικαιοπολιτικό πρόσταγμα ισότιμης και ισόρροπης δυνατότητας πρόσβασης σε επαρκείς και αληθείς, εταιρικά ουσιαστικές πληροφορίες και τους παράγοντες διαμόρφωσης επενδυτικών αποφάσεων βλ. D. Ζιουβας, όπ. π. (σημ. 26), σελ. 167 επ., 203 επ.
79. Απρόσφορο δογματικά ποινικό έννομο αγαθό είναι αντιθέτως το «επενδυτικό ενδιαφέρον τόσο των μετόχων όσο και των τρίτων» -πρβλ. σχτ. Μαργαρίτη/Κ. Χατζηκωνσταντή, σε: E. Περάκης (επιμ.), Το Δίκαιο της Ανώνυμης Εταιρίας, τόμος 7, 2005, ά. 57, πλ.αριθμ. 1.
80. Πρβλ. N. Λίβο, σε: E. Περάκης (επιμ.), Το Δίκαιο της Ανώνυμης Εταιρίας, τόμος 7, 2005, ά. 57, πλ.αριθμ. 1.
81. Στην περίπτωση διανομής εικονικών κερδών γίνεται ακόμα πιο σαφές ότι, όταν η αναληθία του ισολογισμού έγκειται στην εμφάνιση μη πραγματικών κερδών, δηλ. περιουσιακής κατάστασης καλύτερης από την πραγματική, οι διατάξεις για τη νόμιμη σύνταξη ισολογισμού αφορούν πέρα από τα συμφέροντα των μετόχων και τα συμφέροντα των εταιρικών δανειστών. Τα τελευταία δεν θίγονται αντιθέτως όταν ο ισολογισμός εμφανίζει την περιουσιακή κατάσταση της εταιρίας χειρότερη από την πραγματική π.χ. με την απόκρυψη κερδών, με αποτέλεσμα τη μη διανομή μερισμάτων στους μετόχους.
82. Ενώ η περιουσία των μετόχων της αε πάντοτε συμπροστατεύεται ποινικά με την περιουσία της αε, τα αντίστοιχα εταιρικοδικαϊκά συμφέροντα ταυτίζονται κατ' ανάγκη. Έτσι ενώ τα εταιρικοδικαϊκά περιουσιακά συμφέροντα των μετόχων εξυπηρετούνται από την αύξηση της τιμής της μετοχής και τη διανομή μεγάλου μέρους των κερδών (μερισματος), το συμφέρον της αε έγκειται κυρίως στην εξασφάλιση μιας σταθερής μέσο- και μακροπρόθεσμης κερδοφορίας της επιχείρησης. Βλ. πάντως και για τη δυνατότητα ένταξης προσδοκίων επίτευξης κέρδους στην ποινική έννοια της περιουσίας X. Μυλωνόπουλο, όπ. π. (σημ. 47), πλ.αριθμ. 844.
83. Βλ. N. Λίβο, όπ. π. (σημ. 80), ά. 58α, πλ.αριθμ. 1.
84. Βλ. αναλυτικότερα πιο κάτω υπό V 1.

Οι παραπάνω περιουσία των **τουργία της αε** ριστικής και διεθση των θετι εντοπίζεται στο κώπτας, βελτίε αυτή συνδράμει

Η εύρυθμη συναλλαγών με μόνιμης λειτουμ τελευταία εξυπστασία υπερατομάλιστα η ποινική

IV. Θεματολογικ

Τα έννομα συμ προκύπτουν και απτική βάση της επιρου λόγω της αλλση ανάμεσα σε αξεπάρκεια, (γ) εύρι(δ) αποτελεσματικ

1. Πλήρης και αξεία της αε

Πράξεις που θλαγές που διενερχωρίς τις απαραίι με σκοπό να το πρέ

85. Γενικά για την προrecht: Untersuchunep., R. Helfendeh., Rechtsgüterschutz, και *passim*, D. Ζιουβ Κατά της αμιγώς υπze einer rechtsgutsbschaftsstrafrechts), ε υπό III.

86. Το ποινικό έννομο αγηθικής» [βλ. A. Μαργ συστήματος της οικου σελ. 143 επ., 154 επ.

87. Η «εμπιστοσύνη» του «εμπιστοσύνη» στην (Vertrauen in die Rich Teil, Carl Heymanns, Η τευόμενο έννομο αγαγός του σκοπού του π66 επ., και γενικά για αγαθό του οικονομικού